

Από την ανεξιθρησκεία του Διατάγματος των Μεδιολάνων στην ανεξιθρησκεία της εποχής μας

Του Γιώργου Ν. Παπαθανασόπουλου

Εορτάζουμε εφέτος τα 1700 χρόνια από το Διάταγμα των Μεδιολάνων, όπου για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία κηρύσσεται η ανεξιθρησκεία και επιτρέπεται ο κάθε πολίτης της Αυτοκρατορίας ακωλύτως να πιστεύει και να εκτελεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα. Με το εν λόγω Διάταγμα έπαυσαν οι επί τρεις αιώνες διωγμοί των Χριστιανών, που οδήγησαν στο μαρτύριο εκατομμύρια από αυτούς, και εφαρμόζεται πλέον στο Ρωμαϊκό κράτος η αρχή ότι οι πιστοί κάθε θρησκείας μπορούν ελευθέρως και ακωλύτως να προσέρχονται στους τόπους λατρείας και να λατρεύουν το Θεό οι Χριστιανοί και οι Ιουδαίοι και τους θεούς τους οι παγανιστές ειδωλολάτρες. Επιβάλλεται δηλαδή η ανεξιθρησκεία, δια της οποίας ετέθησαν οι προϋποθέσεις του ελεύθερου και ενσυνείδητου εκχριστιανισμού όλης της Ευρώπης και τα θεμέλια του Χριστιανικού πολιτισμού της.

Η ανεξιθρησκεία κατά την καθ' ημάς Ανατολή

Αλλά τι είναι η ανεξιθρησκεία κατά την καθ' ημάς Ανατολή;

Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Σλοβενίου και Χερσώνος και μεγάλο δάσκαλο του Γένους Ευγένιο Βούλγαρη ως ανεξιθρησκεία ορίζεται "η αρετή των θρήσκων ως ανοχή έναντι των ετεροθρήσκων", ορισμό τον οποίο αποδέχεται και ο Άγιος Νεκτάριος¹. Γράφει ο διδάχος του Γένους:

«Ἡ ανοχή, την οποίαν καθ' ημάς οι Λατίνοι *Tolerantiam* λέγουσι, και ημείς όχι απροσφυώς ίσως μπορούμεν να ονομάσωμεν *Ανεξιθρησκείαν*, δεν είναι άλλο παρά επιεικής και πραεία διάθεσις ψυχής ευσεβούς, ήτις, κατά ζήλον επιγνώσεως, προς τους οπωσούν αθετούντας τα της πίστεως μεταχειριζομένη τους ευλόγους και επιτηδείους τρόπους, εις την των τούτων μεν διόρθωσιν, των δε άλλων την προφυλακήν, τελευταίον και απειθούντας μακροθύμως και ανεξικάκως τους υποφέρει, οικτείρουσα μεν την αυτών ζημίαν, προαναστέλλουσα δε και εμποδίζουσα την δι' αυτών λύμην των άλλων και παραφθοράν, αλλ' όχι ποτέ τυραννικώς και ωμώς και απανθρώπως κατ' αυτών αγριαίνουσα».

Και συνεχίζει:

«Θέλομεν τον Ανεξίθρησκον ζηλωτήν ευσεβείας, δια να μην τον έχωμεν αδιάφορον. Ο αδιάφορος δεν πάσχει. Ο απαθής και ανάλητος αναισθητεί. Ο αναισθητών εις τί να γυμνάση και εις τί να επιδείξη την αυτού ανοχήν; Και εκείνος εις τον οποίον ουδέν διαφέρει, είτε τούτο, είτε εκείνο πιστεύεται, ποίαν ποτέ θέλει λάβει περί τα πιστευτέα μέριμναν, φροντίδα, όλως επιστροφήν; Ουδέν προς αυτόν τα της πίστεως, πίστιν διορισμένως μη έχοντα. Ανεξίθρησκος δεν γίνεται κυρίως ο τοιούτος, αλλ' είναι Άθρησκος... Θέλομεν έτι τον *Ανεξίθρησκον* επιεική και πράον, όχι τυραννικόν και βίαιον, συμπαθή και φιλόανθρωπον, όχι ωμόν και θηριώδη, αφορώντα προς οικοδομήν και προς ίασιν, όχι προς ανατροπήν και εξώλειαν, διορθωτήν συνετόν, όχι ορμητικόν διώκτην. Αλλέως τις η αντίφασις; Ανεξίθρησκος και όχι Ανεξικάκος».

Το κείμενο αυτό θα μας βοηθήσει στη συνέχεια να αντιληφθούμε πώς αντιλαμβανόμαστε οι Έλληνες Ορθόδοξοι την ανεξιθρησκεία και πώς την αντιλαμβάνονται στη Δύση.

Να σημειωθεί κάτι ακόμη: Κατά τον Ζακ Λε Γκοφ ο όρος "θρησκεία", με τη σύγχρονη αντίληψη του όρου, εμφανίζεται κατά τον 18^ο αιώνα. Όπως γράφει ο Γάλλος γνωστός ιστορικός έως τότε δεν υπήρχε ο όρος "Θρησκεία", αφού η πίστη ήταν ένα γενικό βίωμα, ήταν τρόπος ζωής. **Ο άνθρωπος πίστευε και ζούσε με βάση την πίστη του**². Σε θρησκευτικό επίπεδο ο Μέγας Κωνσταντίνος δεν εφάρμοσε μόνο πολλά και κοσμοϊστορικά μέτρα, όπως λ.χ. καθιέρωσε την Κυριακή αργία, αλλά κατάργησε και πολλούς παγανιστικούς θεσμούς, όπως τη λατρεία του αυτοκράτορα ως θεού. Όπως είναι γνωστό χιλιάδες ήσαν οι Χριστιανοί, οι οποίοι αρνήθηκαν να προσκυνήσουν και να λατρεύσουν τον αυτοκράτορα ως θεό και οδηγήθηκαν στο μαρτύριο. Ο αυτοκράτορας δεν είναι πλέον θεός, αλλά υπηρετεί τον Θεό και τον λαό του Θεού. Η **ελέω του λαού του Θεού** μοναρχία καθιερώνεται από τον Μέγα Κωνσταντίνο και είναι αντίθετη προς την **ελέω Θεού μοναρχία**, που προωθήθηκε ως αντίληψη από τον Πάπα και, συν τω χρόνω, επιβλήθηκε στη Δύση³.

Ο μαρξιστικής και υλιστικής ιδεολογίας καθηγητής ιστορίας του πανεπιστημίου της Οξφόρδης G.E.M. De Sainte Croix⁴ παρά την ιδεολογική του μονομέρεια, παραδέχεται ότι:

«Αναμφίβολα, ο J. Vogt⁵ έχει δίκιο όταν λέγει ότι "τα μαρτύρια των ρωμαϊκών διωγμών ανήκουν στην ιστορία της ελευθερίας". Υπάρχουν μερικές εξαιρετές εκκλήσεις χριστιανών για απόλυτη ελευθερία και ανοχή σε θρησκευτικά ζητήματα, ιδιαίτερα από τον Τερτυλλιανό και τον Λακτάντιο⁶ κατά την περίοδο των διωγμών. Το έγγραφο το οποίο περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο σηματοδοτεί την παύση των διωγμών, το λεγόμενο Διάταγμα των Μεδιολάνων (εκδόθηκε από τους αυτοκράτορες Κωνσταντίνο και Λικίνιο το 313)

επανελημμένα βεβαιώνει με τη μεγαλύτερη δυνατή έμφαση ότι η ανεξιθρησκεία θα έπρεπε να είναι απόλυτη και απεριόριστη. Στις αρχές του τρίτου αιώνα, ο Τερτυλλιανός έγραψε:

<Είναι ένα δικαίωμα του ανθρώπου, ένα προνόμιο της φύσης, να μπορεί ο καθένας να εκτελεί τη λατρεία του όπως θέλει>.

Και ο Λακτάντιος περίπου εκατό χρόνια αργότερα, εκφράζεται ακόμη πιο εύγλωττα:

<Θα πρέπει να υπερασπιζόμαστε τη θρησκεία όχι σκοτώνοντας, αλλά πεθαίνοντας... Επειδή τίποτα δεν είναι τόσο πολύ ζήτημα ελεύθερης θέλησης όσο η θρησκεία... Η σωστή αρχή είναι να υπερασπιζόμαστε τη θρησκεία με υπομονή ή με το θάνατο... Η θυσία στους θεούς όταν γίνεται ενάντια στη θέληση του ανθρώπου είναι κατάρα... Εμείς αντιθέτως, αν και ο Θεός μας είναι ο Θεός όλων των ανθρώπων, είτε τους αρέσει, είτε όχι, δεν απαιτούμε ο καθένας να τον λατρεύει υποχρεωτικά και ούτε οργιζόμαστε αν κάποιος δεν το κάνει>».

Επί πλέον στην επιτομή του έργου *Divinae institutiones* από το οποίο προέρχονται οι παραπάνω δηλώσεις, ο Λακτάντιος γράφει:

«Μόνο στη θρησκεία κατοικεί η ελευθερία. Γιατί αυτή, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, υπόκειται στην ελεύθερη θέληση»⁷.

Αυτά που γράφει ο Λακτάντιος, που αποτελούν τη βάση της ανεξιθρησκείας, καθίστανται Παράδοση της καθ' ημάς Ανατολής, Παράδοση της Εκκλησίας μας. Σημειώνει σχετικά ο Εβραίος καθηγητής του Τμήματος Ιουδαϊκών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Τσιντσινάτι Steven B. Bowman, ότι όταν ορισμένοι αυτοκράτορες στην Κωνσταντινούπολη ήσαν δυσμενώς διατεθειμένοι προς τους Εβραίους και θέλησαν δια της βίας να τους βαπτίσουν Χριστιανούς, η

Εκκλησία στάθηκε απέναντί τους. «Μπορεί η Εκκλησία να ήταν», όπως γράφει ο Bowman, «αντίθετη στον Ιουδαϊσμό, αλλά υπεράσπιζε τους Εβραίους ως πρόσωπα»⁸. Είναι η Παράδοση της Εκκλησίας μας, που συνεχίστηκε και μέσα στην Κατοχή, όταν ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κυρός Δαμασκηνός και οι αείμνηστοι Μητροπολίτες Δημητριάδος, Ζακύνθου, Θεσσαλονίκης και άλλοι, διακινδυνεύοντας τη ζωή τους, έσωσαν πολλούς Εβραίους από τον θάνατο.

Ο Ευγένιος Βούλγαρης τονίζει για το ίδιο θέμα στο προαναφερθέν πονημά του περί ανεξιθρησκείας:

«Η Εκκλησία δεν εκινήθη ποτέ με τυραννικήν βίαν εναντίον εις τους ετεροδόξους και αιρεσιόφρονας. Η Εκκλησία είτε εν μέρει, είτε και Συνοδικώς, ορθοτομούσα τον της αληθείας λόγον, κατέκρινε μεν τας αναφυομένας αιρέσεις, ανεκάλει δε όμως εις επιστροφήν τους αιρεσιόφρονας... Και λοιπόν τούτο μόνον το έργον των της Εκκλησίας Προέδρων, το να κρατούν μακράν από την εαυτών ποιμήνην τους λύκους, μη καταδιώκοντες άλλως αυτούς με βίαιους και τυραννικούς τρόπους, μη θλίβοντες, μη βασανίζοντες, μη θανατούντες, μη δε την εκείνων περιουσίαν δημεύοντες και διαρπάζοντες, ή το παραμικρόν τι των ιδίων υπάρχόντων και δικαίων αποστερούντες» για να συμπληρώσει τη διαφορά με τους παπικούς “καθώς δεν ηξεύρω πόθεν υπό των Ποντιφικίων ύστερον θεμιτόν ενομίσθη και εύλογον...».

Στη συνέχεια του πονηματός του ο ίδιος διδάχος του Γένους μας αναφέρει την προτροπή του φιλοσόφου Θεμιστίου προς τον Αυτοκράτορα Ισβινιανό «να είναι αδιάφορος οποίαν ποτέ θρησκείαν θελήσουν να ακολουθούν οι υπ' αυτόν υπήκοοι». Και σχολιάζει ο Βούλγαρης: «Με τοιούτον σκοπόν παρασταίνει εις αυτόν ότι ο βασιλεύς δεν έχει εξουσίαν να βιάζη τους υποκειμένους αυτόν».

λαούς εις όλα τα πράγματα: “ μη πάντα ένεστι τω Βασιλεί βιάσασθαι τους υπηκόους. Ότι η περί το θείον ευλάβεια είναι ακατανάγκαστος και ανεπίτακτος...”⁹.

Για τη συμπεριφορά του Μεγάλου Κωνσταντίνου ως αυτοκράτορα γράφει ο καθηγητής Gilbert Dagron¹⁰ ότι ήταν ειρηνικός και ήθελε τα ζητήματα της αυτοκρατορίας να λύνονται με βάση την ισορροπία μεταξύ των διαφόρων τάσεων και με συναίνεση. Συναισθανόμενος αυτή την ευθύνη έλεγε προς τους Επισκόπους της Εκκλησίας: «Εσείς είσθε Επίσκοποι όσων ανήκουν στην Εκκλησία (των έσω της Εκκλησίας), ενώ εμένα με κατέστησε ο Θεός επίσκοπο (δηλαδή επιτηρητή - φύλακα) των εκτός της Εκκλησίας και επιβλέποντα να τους προσανατολίζω “προς την κοινήν των πάντων ομόνοιαν”»¹¹. Για τον Μέγα και ισαπόστολο Κωνσταντίνο και τη βασιλεία του έχουν γραφτεί χιλιάδες σελίδες από πολυπληθείς και έγκριτους ερευνητές σε όλο τον κόσμο. Εκείνο που θα μπορούσα να προσθέσω ως σχόλιο είναι αυτό που γράφει ο μέγας και ιδιοφυής ιστοριοδίφης Σπυριδών Ζαμπέλιος, ότι οι αρετές των Ελλήνων, μεταξύ των οποίων και η ανεξιθρησκεία, προέρχονται από την πίστη τους στην Ορθοδοξία:

«...Ο Έλλην λατρεύει την Ορθοδοξίαν μάλλον ως φρόνημα του γένους του, ως αποθήκην της παραδόσεως του, ως σύνδεσμον της εθνικής του κοινωνίας... Η ατομική του συνείδησις, αι αξιώσεις, αι πεποιθήσεις κλίνουσι και αυθυποτάσσονται εις την μεγαλειότητα της δημοσίου συνειδήσεως, της εθνικής εκείνης πίστεως, η οποία εν μια σεπτή δέσμη, εν μια ενότητι αδιαρρήκτω συνάπτει και πολιτισμόν και ιστορίαν, και παρελθόν και μέλλον και πάντα τα τιμαλφέστατα κειμήλια και αριστεία της φυλής, εις την οποίαν έχει την έξοχον τιμήν να ανήκη»¹². Αυτό είναι αδύνατο να το καταλάβει ο άνθρωπος της Δύσης,

το πώς είναι φυσιολογικό και απολύτως λογικό για τον Έλληνα να είναι πιστός Χριστιανός, να αγαπά την Πατρίδα του και να είναι ανεξίθρησκος. Δυστυχώς τις τελευταίες δεκαετίες ο λαός μας επηρεάζεται αρνητικά από τις δυτικές αντιλήψεις και κινδυνεύει να εγκαταλείψει το Ορθόδοξο φρόνημά του και να χάσει την ταυτότητά του.

Η Δύση και η ανεξιθρησκεία

1. Ο πάπας πρώτος διδάσκει την αυθαιρεσία και την ανεπιείκεια

Με την μεταφορά από τον Μέγα Κωνσταντίνο της πρωτεύουσας του Ρωμαϊκού κράτους από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη αρχίζει η νέα πολιτισμική πορεία στην καθ' ημάς Ανατολή. Παράλληλα και με την πάροδο του χρόνου η Δύση αποκλίνει όλο και περισσότερο από την κοινή πολιτισμική πορεία. Πρωταγωνιστής και υπαίτιος της απόκλισης αυτής ο Πάπας της Ρώμης και η εκκοσμίκευσή του, με ό,τι συνεπάγεται αυτή. Ο Παπισμός, με υπαιτιότητά του, προκαλεί το 1054 το Μέγα Σχίσμα και πλήττει την ενότητα της Εκκλησίας. Ο Επίσκοπος της Ρώμης υπέκυψε από νωρίς στον πειρασμό της εξουσίας, κάτι απολύτως αντιευαγγελικό και, συν τω χρόνω, εκκοσμικευόταν όλο και περισσότερο. Πρώτα θέλησε - και εξακολουθεί να θέλει - να αποκτήσει την απόλυτη εξουσία στην Εκκλησία, να είναι ο παντοδύναμος και αυταρχικός ηγεμόνας της. Στη συνέχεια θέλησε να άρχει και των κοσμικών ηγεμόνων,

εφαρμόζοντας την θεοκρατία, την οποία σήμερα κατηγορεί η Δύση στο καθεστώς των αγιατολάχ, στο Ιράν.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τους Ρωμαιοκαθολικούς Πάπες ο Γρηγόριος ο Α' (590-604) ονομάστηκε «Μέγας», γιατί «ισχυροποίησε το πρωτείο της Εκκλησίας της Ρώμης»¹³ και επίσης Άγιος είναι για τους Ρωμαιοκαθολικούς ο Γρηγόριος ο Ζ' (1073-1085), ο οποίος ταπείνωσε μέχρις εξευτελισμού τον Αυτοκράτορα Ερρίκο τον Δ' στην Κανόσα. Ο ίδιος Πάπας συνέταξε κείμενο (Dictatus Papae), που αποτελεί την ιδεολογική σύνθεση των διατάξεων περί της από Θεού δοθείσης σ' αυτόν εξουσίας (Investiturae Ecclesiasticae) και όπου εκφράζεται ξεκάθαρα η «υπεροχή» της εκκλησιαστικής του εξουσίας έναντι οποιασδήποτε κοσμικής¹⁴. Στο εν λόγω παπικό ντοκουμέντο, που ακόμη και σήμερα Ρωμαιοκαθολικοί ιστορικοί χαρακτηρίζουν «εξαιρετικό», αναγράφεται, μεταξύ πολλών άλλων απαράδεκτων, ότι μόνον αυτός μπορεί να φορεί τα διάσημα και σύμβολα της αυτοκρατορικής εξουσίας και είναι ο μόνος του οποίου όλοι οι ηγεμόνες σκύβουν και φιλούν τα πόδια. Επίσης αναγράφεται ότι η Εκκλησία δεν σφάλλει ποτέ και μόνο αυτός μπορεί να καθαιρέσει αυτοκράτορες¹⁵. Η θεοκρατία του Πάπα δηλαδή στηριζόταν στην αντίληψη ότι αφού μόνον αυτός κατέχει την αλήθεια από τον Θεό, οφείλει να την επιβάλλει με κάθε τρόπο. Είναι ενδεικτικό της καλλιεργηθείσης νοοτροπίας στους Ρωμαιοκαθολικούς, ότι έχουν αναδείξει ως «Μεγάλους» Πάπες και ως «Αγίους», επομένως ως πρότυπα τους, αυτούς που είχαν αυτό το αυταρχικό και κοσμικό πνεύμα.

Αντιλαμβάνεται εύκολα κανείς ότι οι ηγεμονικές επιδιώξεις και οι αγώνες κοσμικής κυριαρχίας του Πάπα προκαλούσαν επί αιώνες αιτίες έντονων και αιματηρότατων αντιπαραθέσεων στη Δύση όσων είχαν την κοσμική εξουσία

εναντίον της Εκκλησίας, που θεωρούσαν ότι τους καταπίεζε. Θα αναφέρουμε ένα ακόμη παράδειγμα. Ο Βονιφάτιος Η' (1294-1303) δεν ανακηρύχθηκε Άγιος, θεωρείται όμως από τους «μεγάλους Πάπες». Αυτός επιχείρησε να εφαρμόσει στην πράξη τις δοξασίες των Παπών Γρηγορίου του Ζ' και του Ιννοκεντίου Γ' (1198 - 1216). Ο Ιννοκέντιος στην επιστολή του με τον "μετριόφρονα" τίτλο "Sicut universitatis conditor" (Ωσπερ νομοθέτης του σύμπαντος) επιβεβαιώνει την αρχή της υποταγής της κάθε αυτοκρατορίας στην Εκκλησία¹⁶. Ο Βονιφάτιος ήταν πεπεισμένος ότι μπορούσε να συνενώσει στα χέρια του την κοσμική και την πνευματική εξουσία, κατά τρόπον ώστε να εκφράζει το παπικό αξίωμα ως παγκόσμια μοναρχία. Ο εν λόγω Πάπας στην Εγκύκλιο του «Unam Sanctam» τόνισε ότι «Κάθε ανθρώπινο δημιούργημα είναι κατά πάντα υποταγμένο στον Ρωμαίο ποντίφικα». Επίσης υποδεχόμενος στη Ρώμη τους απεσταλμένους του βασιλιά της Γερμανίας και σε μια έκρηξη μεγαλομανίας τους πληροφόρησε «Είμαι ο Καίσαρας, ο αυτοκράτορας»¹⁷. Με αυτές τις αντιλήψεις ήρθε σε έως θανάτου σύγκρουση με το βασιλιά της Γαλλίας Φίλιππο τον Ωραίο.

Η κατηφόρα στην παποσύνη δεν είχε όρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι για την εγκόσμια επικράτηση τους οι Πάπες χρησιμοποίησαν όλα τα κοσμικά μέσα: χρήμα, πολέμους, ίντριγκες, απάτες, όπως την ψευδοκωνσταντίνια δωρεά, ενώ η ανηθικότητα στην αυλή πολλών από αυτούς θύμιζε τις εποχές της παρακμής της αρχαίας Ρώμης. Στην κατάσταση αυτή και με βάση το πνεύμα των Παπών ήρθε η Ιερά Εξέταση και ο index, δηλαδή ο κατάλογος των απαγορευμένων βιβλίων. Η διαστροφή της ευαγγελικής αλήθειας ήταν τόση που ονομαζόταν «πράξη πίστεως» (auto da fe) τα βασανιστήρια και το κάψιμο στη φωτιά των θεωρούμενων ως αιρετικών!!!¹⁸. Η αποτρόπαιη και απάνθρωπη αυτή παντοδύναμη Επιτροπή κράτησε για αιώνες. Άρχισε το 1231, επί Πάπα

Γρηγορίου του Θ' και από το 18^ο αιώνα άρχισε να καταργείται στα ιταλικά κράτη. Το 1820 καταργείται στην Ισπανία και το 1821 στην Πορτογαλία. Καταργήθηκε οριστικά το 1965 και μετονομάστηκε σε «Σύλλογο για τη Διδασκαλία της Πίστεως». Τότε καταργήθηκε επίσης ο κατάλογος με τα απαγορευμένα βιβλία. Από τα πιο γνωστά θύματα της Ιεράς Εξέτασης, που κάηκαν στην πυρά, είναι η Ιωάννα της Λορένης, η οποία πάντως το 1920 ανακηρύχθηκε αγία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, ο Ιταλός μοναχός Ιερώνυμος Σαβοναρόλα, ο Τσέχος ιερέας, φιλόσοφος και θεολόγος Γιαν Χους και ο Ιταλός φιλόσοφος Τζιορντάνο Μπρούνο. Γλύτωσε με δυσκολία τη ζωή του ο Γαλιλαίος... Ακόμη και σήμερα, κατά το ισχύον Κανονικό Δίκαιο της Ρ/Κ Εκκλησίας, Ο Σύλλογος για τη Διδασκαλία της Πίστεως *«έχει το καθήκον να απαιτεί, ώστε τα βιβλία και τα άλλα γραπτά, που δημοσιεύονται από τους πιστούς και τα οποία αφορούν την πίστη και τα ήθη, να εξετάζονται προηγουμένως από την αρμόδια αρχή»* (προληπτική δηλαδή λογοκρισία) και *«εκδικάζει τα εγκλήματα εναντίον της πίστεως καθώς και τα σοβαρότερα εγκλήματα εναντίον των ηθών... και, όπου χρειάζεται προβαίνει στη δήλωση, ή στην επιβολή κανονικών κυρώσεων, σύμφωνα με τις διατάξεις του δικαίου, είτε του γενικού, είτε του δικού της»*¹⁹.

Οι Έλληνες Ορθόδοξοι, κλήρος και λαός, γνώρισαν στην ψυχή τους και στο πετσί τους την κοσμικής αντίληψης απολυταρχία του παπισμού. Το 1204 αυτός προκάλεσε την άλωση της Κωνσταντινούπολης και έκτοτε ασκούσε τυραννική εξουσία στα ελληνικά μέρη που κατείχε, προσπαθώντας να προσηλυτίσει τους Ορθοδόξους. Ιμάντες της εξουσίας του και καταπίεσης των Ελλήνων τα Τάγματα των Ιησουιτών και των Δομινικανών.

Οι Ορθόδοξοι αποδοκίμασαν έντονα την Ιερά Εξέταση. Στο προαναφερθέν βιβλίο του Αρχιεπισκόπου Ευγενίου Βουλγάρεως, το οποίο δυο φορές εξέδωσε ο Άγιος Νεκτάριος, έχει εκτενή παράθεση των όσων διέπραξαν οι Πάπες δια της Ιεράς Εξετάσεως. Στην αρχή την ονομάζει «φρικτόν Δικαστήριο» και αναφέρει πώς συνεστήθη, πώς εξαπλώθηκε και ποια τα εγκλήματα της. Γράφει:

«Εν έτει 1198, απέστειλεν ο Πάπας Ιννοκέντιος ο Γ' εις τας μεσημβρινάς επαρχίας των Γαλλιών δύο φράτορας, Ρανιέρην και Γθίδην, δους αυτοίς κατά των αιρετικών εξουσίαν απόλυτον να ανακρίνωσι και να κατακρίνωσι τους υπευθύνους, επιτάξας δι' ισχυρών γραμμάτων τους ηγεμόνας και άρχοντας, να υπακούωσιν απαραιτήτως εις την ψήφον των απεσταλμένων φρατόρων, γυμνώνοντες των υπαρχόντων, εξορίζοντες, δεσμεύοντες, παιδεύοντες, με πολλοειδείς βασάνους, και αν τύχη με θάνατον τους υπ' εκείνων κατακριθέντας. Αυτά είναι της Ιγκυϊζιτιώνος τα πρώτα θεμέλια...».

Ο Αρχιεπίσκοπος συνεχίζει δια μακρών τη φρικτή ιστορία της Ιεράς Εξέτασης, που την χαρακτηρίζει «προπύργιον ισχυρότατον της Παπικής αυτών εξουσίας και μεγαλειότητος» και προσθέτει:

«Τόσον μόνον συνάπτομεν, ότι τόσα αίματα ανθρώπινα έχυσε το Κριτήριο αυτό επάνω εις την γην, και τόσα σώματα κατέκαυσε αυτο το ιερόν πυρ, όσα ουδέποτε όλοι οι διωγμοί των τυράννων οπού επολέμησαν την Εκκλησίαν. Εις ένα μόνον χρόνον εις την Βαλέντζαν πόλιν της Ισπανίας και τα πέριξ, έκαυσαν οι Ιγκυϊζίτορες επέκεινα των δύο χιλιάδων ανθρώπων. Μόνος ο Δομινικάνος Τορκουεμάδας μέγας ων Ιγκυϊζίτωρ επί της Βασιλείας της Ισαβέλλας, εις διάστημα χρόνων δεκατεσσάρων κατέκρινεν εις ποινάς διαφόρους ογδοήκοντα χιλιάδας ψυχών και επαράδωκεν εις τας φλόγας χιλιάδας εξ σωμάτων»²⁰.

Ο μέγας Ορθόδοξος Ρώσος συγγραφέας Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι περιέγραψε με αριστουργηματικό τρόπο τον Μέγα Ιεροεξεταστή στους «Αδελφούς Καραμαζώφ». Θυμίζω ότι ο εκπρόσωπος του Πάπα στην Ισπανία κατηγορεί τον φυλακισμένο από αυτόν Ιησού γιατί απέκρουσε τον πειρασμό του Σατανά, όταν του προσέφερε όλα τα Βασίλεια της Γης. Και του λέγει: *«Πήραμε από αυτόν τη Ρώμη και το σπαθί του Καίσαρα και κηρύξαμε τους εαυτούς μας επίγειους βασιλιάδες, μοναδικούς Βασιλιάδες, αν και αυτό το έργο δεν το τελειώσαμε ακόμα... Αν είχες δεχτεί τη δύναμη πάνω σε τούτον τον κόσμο και την πορφύρα του Καίσαρα θα είχες θεμελιώσει την παγκόσμια κυριαρχία και θα είχες δώσει σε ολόκληρο τον κόσμο την ειρήνη. Γιατί ποιος θα κυριαρχούσε πάνω στους ανθρώπους αν όχι εκείνοι που κυριεύουν τη συνείδησή τους και κρατούν στο χέρι τα ψωμιά τους; Εμείς όμως δεχτήκαμε το ξίφος του Καίσαρα, απορρίψαμε Εσένα και ακολουθήσαμε Αυτόν...»* ²¹.

2. Η παπική αντίληψη και συμπεριφορά επηρεάζει τη Δύση

Η παπική αντίληψη και συμπεριφορά επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τη σκέψη και τη συμπεριφορά της Δύσης. Είναι χαρακτηριστικό αυτό που έγραψε ο καθηγητής Italo Mereu, πως πολλά έχουν γραφτεί για την ανεκτικότητα (tolleranza), για παράδειγμα για το βιβλίο του Φραντσέσκο Ρουφίνι η «Θρησκευτική Ελευθερία», αλλά ελάχιστα για τη διαχρονική έλλειψη ανεκτικότητας (intolleranza) στη Δύση και τους λόγους και τις αιτίες που την οδήγησαν σ' αυτήν. Αλλά, όπως γράφει, *χωρίς να υπολογίσουμε τους λόγους είναι αδύνατο να εξηγηθούν οι πυρές, οι αγχόνες, οι λαιμητόμοι, οι δια*

τυφεκισμού εκτελέσεις, οι φούρνοι των κρεματορίων. Ούτε καν είναι δυνατόν να κατανοηθούν οι ιερές εξετάσεις, οι πράξεις πίστεως, οι “καταστάσεις πολιορκίας” για τους πολίτες, και οι κατ’ οίκον περιορισμοί τους, για να μη μιλήσει κανείς για τις “καθάρσεις” των “Γκουλάγκ” και του “εκγερμανισμού” του σημερινού ποινικού δικαίου»²².

Για το ίδιο θέμα, του επηρεασμού της Δύσης, ο Jean-Pierre Dedieu σε άρθρο του σημειώνει πως ο τρόπος που ενεργούσαν οι εκπρόσωποι του Πάπα ιεροεξεταστές ήταν κάτι το καινούργιο στην παγκόσμια ιστορία, ως προς την φύση και απόδοση της δικαιοσύνης. Έως τότε η δικαιοσύνη ήταν ένας μηχανισμός οιονεί διαιτησίας μεταξύ των ανθρώπων και ενεργούσε όταν υπήρχε σχετική καταγγελία. Η ιδέα πως η κοινωνία από μόνη της μπορεί να θεωρήσει ότι βλάπτεται από ενέργειες μελών της ξεκινά με την Ιερά Εξέταση και, υπ’ αυτήν την έννοια, *«αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι η ρίζα της οργάνωσης της σύγχρονης δικαιοσύνης και πως ο σήμερα ενεργών την προανάκριση δικαστής είναι απ’ ευθείας απόγονος των μεσαιωνικών ιεροεξεταστών»²³*. Από την Ιερά Εξέταση ξεκινά και η φυλάκιση και τα βασανιστήρια ενός ύποπτου για τις ιδέες του, για να τον κάνουν οι ιεροεξεταστές να ομολογήσει και βέβαια να εκτελεσθεί στη συνέχεια έστω κι αν είχαν πάρει την «ομολογία» του, επειδή, όπως υποστήριζαν, έτσι θα τον έσωζαν... Αυτή την τακτική η Δύση την χρησιμοποίησε στο έπακρο τον 20ό αιώνα στα ολοκληρωτικά καθεστώτα.

Η πρώτη σημαντική επίπτωση στην ανθρώπινη ιστορία από τη συμπεριφορά των Παπών και γενικά του κλήρου των Ρωμαιοκαθολικών είναι η Διαμαρτύρηση και η Μεταρρύθμιση, στο δεύτερο μεγάλο σχίσμα, αυτό του

Χριστιανισμού της Δύσης. Η παρακμή της παποσύνης οδήγησε τον Μαρτίνο Λούθηρο (1483-1546) και τον Ιωάννη Καλβίνο (1509-1564) στο να απορρίψουν πλήρως αυτά που θεωρούσαν παρεκκλίσεις από τον Χριστιανισμό, όπως τον δίδαξε και τον καθίδρυσε ο Ιησούς Χριστός και να διακηρύξουν την επιστροφή τους στις πηγές, μακριά από συχωροχάρτια, ιερές εξετάσεις, διεφθαρμένους κληρικούς, εμπορία της ευσέβειας του λαού της παποσύνης. Τα περισσότερα από αυτά τα ζητήματα ήσαν υπαρκτά, αλλά οι Διαμαρτυρόμενοι, μπολιασμένοι από το ορθολογιστικό πνεύμα της Δύσης, δεν ασπάσθηκαν την Ορθοδοξία, αλλά οδηγήθηκαν στο άλλο άκρο του παπισμού, στην αποϊεροποίηση της Εκκλησίας και στην εκλογίκευση της διδασκαλίας της. Η εξέλιξη αυτή έχει οδηγήσει τον Προτεσταντισμό σε άλλου είδους εκκοσμίκευση, σε σχέση με αυτή της παπικής Εκκλησίας, που του έχει προκαλέσει συνεχείς διασπάσεις και τον έχει κάνει ευάλωτο στην παγκοσμιοποίηση.

Η διάσπαση της Παποσύνης προκάλεσε αιματηρούς και για πολλές δεκαετίες θρησκευτικούς πολέμους: από το 1547 έως το 1551 οι Γερμανικοί θρησκευτικοί πόλεμοι και οι Γαλλικοί θρησκευτικοί πόλεμοι 1562-1598 και 1622-1629. Χαρακτηριστική έμεινε στην Ιστορία η νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου, από τη σφαγή που άρχισε την ημέρα εκείνη (24 Αυγούστου του 1572) από τους Καθολικούς στο Παρίσι εναντίον των Προτεσταντών Ουγενότων και επεκτάθηκε στη συνέχεια σε πολλές πόλεις της Γαλλίας. Μόνο στο Παρίσι εσφάγησαν τότε 25.000 Προτεστάντες. Είναι μια ακόμη πληγή στην ιστορία του Δυτικού Χριστιανισμού, που οι επιπτώσεις της φθάνουν έως τις ημέρες μας.

Η δεύτερη σημαντική επίπτωση των αυταρχικών και τυραννικών μεθόδων της παποσύνης και των εκπροσώπων της είναι η Γαλλική Επανάσταση του 1789, η οποία συνδυάζεται και με την αγαστή συνεργασία της με το απολυταρχικό πολιτικό σύστημα στη χώρα. Αν και υπήρχαν λόγοι για την Επανάσταση, αυτή ακολούθησε απάνθρωπη πορεία, παρά τα γλυκά στα αυτιά συνθήματα της. Ήταν μία επανάσταση αιματηρή, αθεϊστική, αντικληρικαλιστική και αντιχριστιανική. Με την άσκηση βίας και τρομοκρατίας επιχείρησε να επιβάλει την ιδεολογία της. Ήταν τόση η μανία της καταστροφής, που και οι ίδιοι «ηγεμόνες του βασιλείου του τρόμου», Ροβεσπιέρος και Σαιν Ζυστ, εκτελέστηκαν και αυτοί με τη σειρά τους από τον μηχανισμό που είχαν οργανώσει ... Είναι χαρακτηριστικό αυτό που είπε ο Σαιν Ζυστ πριν από τον θάνατό του: *«Η Επανάσταση πάγωσε. Όλες οι αρχές αποδυναμώθηκαν και δεν απομένουν πια παρά δολοπλόκοι δημαγωγοί»*²⁴.

Ο λαός της Γαλλίας στην ατμόσφαιρα της αθεΐας και της τρομοκρατίας βρέθηκε με «μια δυστυχισμένη συνείδηση». Τότε οι σοφοί της Γαλλικής Επανάστασης για να ξεπεραστεί αυτό το κενό σκέφθηκαν να δημιουργήσουν υποκατάστατο της Πίστης στον Θεό, να δημιουργήσουν μια νέα θρησκευτικότητα, μια «Volksreligion» (θρησκεία του λαού), όπως έγραψε ο Χέγκελ. Από τους επαναστάτες Γάλλους ξεκινά η δημιουργία μιας νέας ειδωλολατρικής θρησκείας, που στηρίζεται στη βία και στην τρομοκρατία. Είναι χαρακτηριστική η φράση του Σαιν Ζυστ: *«Η ηρεμία είναι η ψυχή της τυραννίας, το πάθος είναι η ψυχή της Ελευθερίας»*²⁵.

Χαρακτηριστικό και αιώνιο παράδειγμα της βεβήλωσης που υπήρξε είναι ο εμβληματικός Ναός της Αγίας Γενεβιέβης, ή Γενοβέφας, προστάτριας των Παρισίων, που εκοιμήθη στις 3 Ιανουαρίου του 512. Ο μεγαλοπρεπής Ναός της

στο Παρίσι άρχισε να κτίζεται το 1758, αλλά λόγω οικονομικών προβλημάτων ολοκληρώθηκε το 1790, όταν είχε επικρατήσει η Επανάσταση. Το 1791 η Γαλλική Εθνοσυνέλευση αποφάσισε να μετατρέψει το Ναό σε μαυσωλείο των μεγάλων προσωπικοτήτων της Γαλλίας και να τον μετονομάσει σε **Πάνθεον**, από την αρχαία ελληνική ειδωλολατρική ονομασία²⁶. Πρώτος που ετέθη προς προσκύνηση στο μαυσωλείο ήταν ο Βολταίρος (το 1791) και μεταξύ των πρώτων ο Ρουσό. Ο Ναός δεσπόζει της γαλλικής πρωτεύουσας και προβάλλει τη στροφή της Γαλλικής εξουσίας από τον Χριστιανισμό στην αθεΐα.

Οι Γάλλοι επαναστάτες άλλαξαν τη χρήση των ναών, κατάργησαν μοναστήρια, υποχρέωσαν σε γάμο κληρικούς, μοναχούς και μοναχές, επέβαλαν στους πολίτες να προσέρχονται στους Ναούς και να λατρεύουν τη θεά Λογική, τη Θεά Ελευθερία και τη Θεά Δικαιοσύνη, δημιούργησαν μάρτυρες και αγίους της Επανάστασης, που ήσαν οι ήρωές της, θεώρησαν τους εαυτούς τους «Αποστόλους» της επαναστατικής θρησκείας εκπαίδευσαν πολίτες για να διδάξουν τη νέα θρησκεία. Κατά την περίοδο της τρομοκρατίας εκτελέστηκαν πολλοί κληρικοί και υπήρξε η γενοκτονία των κατοίκων της Βανδέας. Όταν βρέθηκαν σε πνευματικό αδιέξοδο Γάλλοι επαναστάτες αντικατέστησαν τη λατρεία στη Θεά Λογική με τη λατρεία στο «Υπέρτατο Ον»²⁷. Από το 1789 κυριαρχεί ένα μίσος του κρατικού μηχανισμού και της κυριαρχούσης ιδεολογίας προς την Εκκλησία και τον Χριστιανισμό στη Γαλλία, με διαλείμματα κατά την εποχή του Μεγάλου Ναπολέοντος - ο οποίος χρησιμοποίησε την πίστη εκβιάζοντας τον πάπα Πίο Ζ' - και κατά τα χρόνια της παλινόρθωσης της βασιλείας και της αυτοκρατορίας. Οι τέκτονες της Γαλλίας αισθάνονται ιδιαίτερα υπερήφανοι ότι αυτοί ενέπνευσαν και καλλιέργησαν το μίσος αυτό και γενικά τον «διαφωτισμό» και τον «προοδευτισμό»...

Ενδεικτικό της εμπάθειας των Γάλλων επαναστατών προς τον Χριστιανισμό ήταν η αλλαγή του ημερολογίου που καθιέρωσαν και η κατάργηση όλων των χριστιανικών εορτών. Την εν λόγω κατάργηση από το 1789 έως σήμερα και σε όλο τον κόσμο την επέβαλε με αυτόν τον απόλυτο τρόπο μόνο ο Εμβέρ Χότζα στην Αλβανία. Ακόμη και τα πιο στυγνά και ολοκληρωτικά καθεστώτα του 20ού αιώνα δεν το τόλμησαν. Συζητάμε για τους λαούς που είναι χριστιανικοί και όχι βεβαίως για τα ισλαμικά καθεστώτα των Βαχαμπιτών, όπως αυτό της Σαουδικής Αραβίας. Η κίνηση της κατάργησης του ημερολογίου που χρησιμοποιούσαν οι Χριστιανοί άρχισε το 1780 που ανώνυμος έγραψε κείμενο περί αντικατάστασης του Θεού από τη θεά Λογική. Οι επαναστάτες εγκολπώθηκαν την ιδέα της «κατάργησης» του Θεού και της υποκατάστασης του από τη Θεά Λογική, όπως επίσης και την αλλαγή του ημερολογίου. Έτσι η 14η Ιουλίου 1789 ορίστηκε ως η 1^η ημέρα του 1^{ου} έτους από την πτώση της Βαστίλλης. Στις 2 Ιανουαρίου 1792 η Εθνοσυνέλευση ορίζει ότι *«Όλες οι κρατικές, δικαστικές και διπλωματικές πράξεις αναφέρονται με την χρονολογία και την ημερομηνία από την εποχή της Ελευθερίας»*. Οι μήνες παίρνουν τα ονόματά τους από τις εποχές, τις καιρικές συνθήκες και τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Φερ' ειπείν ο μήνας από τις 22 Σεπτεμβρίου έως τις 21 Οκτωβρίου ονομάστηκε "Vendemiaire", ότι δηλαδή είναι ο μήνας του τρύγου και ο μήνας από τις 22 Οκτωβρίου έως τις 20 Νοεμβρίου " Brumaire", από τις ομίχλες που κυριαρχούν στη χώρα. Ο παραλογισμός των εφευρετών του ημερολογίου έφτασε στο σημείο να αντικαταστήσουν τις ημέρες με τις εορτές των αγίων με ονόματα φυτών και ζώων. Να πάρουμε ως παράδειγμα τις πρώτες ημέρες του μήνα Vendemiaire (22 Σεπτεμβρίου - 21 Οκτωβρίου). Τα ονόματά τους ήσαν: αντί Δευτέρας Τρίτης, Τετάρτης κ.λ.π., Σταφύλι, Σαφράν, Κάστανο, Άλογο,

Βάλσαμο, Καρότο, Αμάραντο κ.λ.π... Σκεφτόμουν τι να τους ενοχλούσε, μια και τα ονόματα είναι ουδέτερα, Δευτέρα ημέρα της εβδομάδος, Τρίτη κ.λ.π. Τους ενοχλούσε ότι η πρώτη ημέρα της εβδομάδος λεγόταν Κυριακή, ημέρα του Κυρίου. Αυτήν ήθελαν να καταργήσουν, όπως και το Σάββατο και κατήργησαν όλες... Η συνέχεια τώρα είναι με την εργασία της Κυριακής. Επειδή δεν μπορούσαν να διατηρήσουν το επαναστατικό ημερολόγιο επιδιώκουν τώρα να καταργήσουν στην πράξη την Κυριακή, να την κάνουν μια ημέρα σαν τις άλλες. Το θέμα λοιπόν μπορεί να παρουσιάζεται ως πρακτικό και οικονομικό, αλλά στην ουσία του είναι βαθύτατα πνευματικό, αφού πλήττει καίρια τη θρησκευτική ζωή του ανθρώπου. Και αυτό γίνεται μόνο στον χριστιανικό κόσμο, εκεί υπάρχει η ελευθερία, για την οποία μίλησε ο Ιεροεξεταστής του Ντοστογιέφσκι. Είναι αδύνατο και θεωρείται τελείως παράλογο να προταθεί η κατάργηση της αργίας του Σαββάτου στο Ισραήλ ή της Παρασκευής στις ισλαμικές χώρες....

Για τη Γαλλική Επανάσταση το θετικό είναι ότι έδωσε έναυσμα σε λαούς να ξεσηκωθούν κατά των δυναστών τους, ή να εκσυγχρονίσουν τους θεσμούς τους επί το δημοκρατικότερο, αλλά πάντα επικρατούσαν τα συμφέροντα των ισχυρών, που ανταγωνίζονταν μεταξύ τους. Μπρος στα συμφέροντά τους ξεχνούσαν Αρχές και εκσυγχρονισμούς... Το άλλο θετικό είναι η Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των πολιτών, που ψηφίστηκε στη Γαλλική Εθνοσυνέλευση το 1791 και όχι το 1789, που νομίζουν πολλοί ²⁸. Πρόκειται για μια άξια λόγου Διακήρυξη για την ελευθερία και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Όμως χρειάζονται επ' αυτής ορισμένα σχόλια.

Πρώτον η απόλυτη Αρχή στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, που διέπει όλες τις μεταχριστιανικές διακηρύξεις και τους νόμους που είχαν αυτό το θέμα

στον Χριστιανικό Κόσμο και στον επηρεαζόμενο από αυτήν Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών είναι η Επί του Όρους Ομιλία του Ιησού Χριστού, ο Ύμνος στην Αγάπη του Αποστόλου Παύλου, στην προς Κορινθίους Επιστολή του και η διακήρυξη του Αποστόλου Παύλου, βάση για τον άνθρωπο και την κοινωνία της ανεξιθρησκείας και της κοινωνικής δικαιοσύνης: *«Ουκ ένι Ιουδαίος, ουδέ Έλλην, ουκ ένι δούλος ουδέ ελεύθερος, ουκ ένι άρσεν και θήλυ, πάντες γαρ υμείς εστέ εν Χριστώ Ιησού».* (Γαλ. γ' 28).

Δεύτερον αγνοείται από πολλούς στη Δύση ότι μόνο η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης διατήρησε αδιαλείπτως ένα πολιτικό σύστημα διοίκησης (respublica), το οποίο περιλάμβανε και τα δικαστήρια και το οποίο είχε εξαφανιστεί στη Δύση. Αποφασιστικό στοιχείο απονομής της δικαιοσύνης στο Βυζάντιο ήσαν οι δικηγόροι και η Πολιτεία θεωρώντας θεμελιώδες για την δικαιοσύνη το λειτούργημά τους είχε καθιερώσει τέσσερα χρόνια σπουδών στο Δίκαιο (Σημ. Επί Ιουστινιανού και μετά αυτά έγιναν πέντε) για να αποκτήσουν την άδεια να το ασκήσουν. Επίσης τους απαγορευόταν να ασκήσουν άλλο επάγγελμα και στο δικαστήριο φορούσαν τήβεννο²⁹.

Τρίτον, η Διακήρυξη της Γαλλικής εθνοσυνέλευσης δεν ήταν η πρώτη στη Δύση. Είχαν προηγηθεί η Μάγκνα Κάρτα στην Αγγλία, που εξεδόθη στο «Όνομα του Θεού» το 1215 από τον Βασιλιά της Αγγλίας Ερρίκο τον 3^ο. Σ' αυτήν, μεταξύ άλλων τονίζεται ότι *«Ουδείς ελεύθερος άνθρωπος δεν θα συλλαμβάνεται, ούτε θα φυλακίζεται, ούτε θα αποστερείται της ελεύθερης γης του, ούτε θα τίθεται εκτός νόμου, ούτε θα εξορίζεται...»*³⁰. Επίσης προηγήθηκε η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ, στις 4 Ιουλίου 1776, η οποία σαφώς αναφέρεται στον Θεό³¹.

Τέταρτο σχόλιο αναφέρεται στο ίδιο το κείμενο της Διακήρυξης της Γαλλικής εθνοσυνέλευσης. Οι ίδιοι οι επαναστάτες το κατάργησαν με το βασίλειο του τρόμου που επακολούθησε της Διακήρυξης και με τη Γενοκτονία που υπήρξε στη Βανδέα. Επίσης εισάγουν την έννοια του Έθνους στο όνομα του οποίου γίνονται όλα όσα προβλέπει η Διακήρυξη και άλλες έννοιες που μπορεί να ερμηνευθούν ποικιλοτρόπως. Π.χ. ο Ματιέ ντε Μονμορενσί σημείωσε: « [...] Τα δικαιώματα του ανθρώπου στην κοινωνία είναι αιώνια [...] αμετάβλητα όπως η δικαιοσύνη, αιώνια όπως η λογική. Είναι για όλους τους αιώνες και για όλες τις χώρες»³². Όμως εκείνο που απεδείχθη είναι πως τα ανθρώπινα δικαιώματα στην πράξη ορίζονται από τους ισχυρούς σε βάρος των αδυνάτων...

Πέμπτον, η Διακήρυξη περιλαμβάνει το τρίπτυχο «Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφoσύνη». Επ' αυτών ο Ντοστογιέφσκι έκαμε μια πολύ αυστηρή κριτική. Γράφει:

«Ελευθερία. Ποια ελευθερία όμως; Η ελευθερία να κάνεις ό, τι θέλεις, τα πάντα, στο πλαίσιο του νόμου βέβαια, η ελευθερία που είναι ίδια για όλους; Ωστόσο πότε έχεις τη δυνατότητα να κάνεις ό, τι θέλεις; Όταν διαθέτεις εκατομμύρια. Και προσφέρει η ελευθερία σε όλους εκατομμύρια; Όχι φυσικά... Τι είναι ο άνθρωπος χωρίς εκατομμύρια; Δεν είναι εκείνος που μπορεί να κάνει ό, τι θέλει, αλλά εκείνος τον οποίο κάνουν ό, τι θέλουν. Ερχόμαστε τώρα στη δεύτερη λέξη της διακήρυξης – “ισότητα”. Μετά την ελευθερία έχουμε λοιπόν την ισότητα μπροστά στο νόμο. Μόνο ένα σχόλιο θα κάνω εδώ. Με τη μορφή που εφαρμόζεται σήμερα, ο κάθε Γάλλος μπορεί και πρέπει να τη θεωρήσει προσωπική προσβολή... Φτάσαμε στο τελευταίο μέρος της διακήρυξης στην αδελφoσύνη, το πιο αστείο άρθρο του γαλλικού Συντάγματος και, οφείλουμε να ομολογήσουμε η μεγαλύτερη εμμονή της Δύσης. Ο δυτικός άνθρωπος μιλάει

για αδερφοσύνη και δεν αντιλαμβάνεται ότι δεν υπάρχει τρόπος να την αποκτήσει, επειδή στην πραγματικότητα είναι ανύπαρκτη...»³³. Είναι ανύπαρκτη, γιατί, όπως γράφει ο Μπερτντιάεφ αφού δεν πιστεύουν σε Θεό - πατέρα, πώς είναι δυνατόν να πιστεύουν σε αδελφοσύνη; Τουλάχιστον οι μπολσεβίκοι κατανοώντας την αντίφαση προσφωνούνταν "σύντροφοι", που έχει μια λογική...

Η τρίτη σημαντική επίπτωση από την παπική συμπεριφορά, ήταν η δημιουργία του φιλοσοφικού, κοινωνικού και πολιτικού κινήματος της αθεΐας. Πρόκειται για κίνημα που εμφανίζεται στο Χριστιανικό πνευματικό περιβάλλον και από ανθρώπους που είχαν μια παιδεία ή καταγωγή χριστιανική ή ζούσαν σε χριστιανική κοινωνία και είχαν και συνεχίζουν να έχουν δεχθεί την επίδρασή της, θετική ή αρνητική. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Καρλ Λεβίτ στο έργο του «Από τον Χέγκελ στον Νίτσε» όλο το δεύτερο μέρος του το αφιερώνει στις Μελέτες «Για την ιστορία του αστικού - χριστιανικού κόσμου»³⁴. Ο Λεβίτ ακολουθεί τη σκέψη του Γερμανού διανοητή Οβερμπεκ και σημειώνει «το λαβύρινθο των επιφυλακτικών προτάσεών του» για την αντικατάσταση της πίστης «μετά το τέλος του Χριστιανισμού, ιδιαίτερα του Γερμανικού». Ο Λεβίτ σημειώνει ότι *«μπορεί ο Χριστιανισμός αυτού του αστικού - χριστιανικού κόσμου να ξόφλησε ήδη από την εποχή του Χέγκελ και ιδίως από την εποχή του Μαρξ και του Κιρκεγκάρντ, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι μια πίστη που κάποτε υπερέβη τον κόσμο, θα καταρρεύσει μαζί με την τελευταία από τις εκκοσμηκευμένες μορφές της»*. Είναι μια κραυγή απελπισίας και απόγνωσης από έναν φιλόσοφο της εποχής μας, που δείχνει την κατάντια, αλλά και το

αδιέξοδο της Δύσης. Και συνεχίζει ο Λεβίτ: «*Διότι πώς θα μπορούσε ποτέ το χριστιανικό προσκυνηματικό ταξίδι in hoc saeculo να γίνει ανέστιο εκεί όπου ποτέ δεν βρήκε την εστία του;*»³⁵.

Μετά τη Γαλλική Επανάσταση δημιουργείται η αθεϊστική θεωρία της «εξελικτικής πορείας των κοινωνιών προς την πρόοδο», που αλλιώς σημαίνει ότι η πρόοδος του ανθρώπου τον οδηγεί στην κατάργηση του Θεού. Πατέρας της θεωρίας αυτής ο Γερμανός φιλόσοφος και θεολόγος Λούντβιχ Φόιερμπαχ (1804-1872), ο οποίος στο σύγγραμμά του «Η ουσία του Χριστιανισμού» σημειώνει: «*Η θρησκεία είναι η ουσία της παιδικότητας στην ανθρώπινη ιστορία, που προηγήθηκε του χρόνου της φιλοσοφικής ωριμότητας, κατά την οποία ο άνθρωπος επαναοικειοποιείται επιτέλους συνειδητά αυτό που ασυνείδητα επεξέτεινε στο φανταστικό Ον*». Ο Φόιερμπαχ κατέστησε την Ηθική θρησκεία, κάτι που έκτοτε συζητείται από τους αθέους φιλοσόφους, χωρίς να μπορούν όμως να την προσδιορίσουν σαφώς και συγκεκριμένα³⁶. Τη θεωρία του Φόιερμπαχ αποδέχθηκε ο Αύγουστος Κοντ, ο οποίος στο έργο του «Μαθήματα θετικής φιλοσοφίας» θεωρεί ότι η ανθρωπότητα εξελίσσεται από το θεολογικό στάδιο της παιδικής ηλικίας της, στο νεανικό στάδιο της μεταφυσικής και προς το στάδιο της ωριμότητας, που είναι αυτό της επιστήμης και του θετικισμού - αθεϊσμού. Τον «θάνατο του Θεού» διακήρυξε ο Νίτσε και ο Μαρξ χαρακτήρισε τη θρησκεία «όπιο του λαού». Ο Φρόυντ από την πλευρά του θέλησε μάταια να χρησιμοποιήσει την επιστήμη της ψυχανάλυσης για να λυτρώσει, όπως υποστήριξε, τον άνθρωπο από την ψυχική του δέσμευση στη θρησκεία. Πρέπει να σημειώσουμε ότι όλοι αυτοί οι άθεοι φιλόσοφοι είχαν τα δικά τους σοβαρά ψυχικά προβλήματα...

Ο σημαντικός στοχαστής Γιώργος Σαραντάρης σημείωσε για τον μαρξισμό και τον φροϋντισμό:

«Ο μαρξισμός και ο φροϋντισμός είναι θεωρίες που θυσιάζουν τον άνθρωπο στο θάνατο και δεν το γνωρίζουν. Είναι διαστροφές που γεννήθηκαν από έναν αχαλίνωτο ηδονισμό. Στην επιφάνεια χαρίζουν μίσος, στο βάθος την πεποίθηση του θανάτου. Η ηδονή του θανάτου, του θανάτου όλου του κόσμου, τις διατρέχει³⁷.

Να σημειώσουμε ότι ενώ ο άνθρωπος κατά τον Καντ ήταν ένας θρησκευτικός άνθρωπος απαλλαγμένος από την κηδεμονία των θεσμών, ο ώριμος άνθρωπος των Φόιερμπαχ και Φρόυντ είναι ένας άνθρωπος χωρίς θρησκεία, «απελευθερωμένος από την πίστη στον Θεό». Βέβαια το Άουσβιτς και τα άλλα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, τα Γκουλάγκ και η Χιροσίμα με το Ναγκασάκι εξουδετέρωσαν την αθεϊστική ιδεολογία της προόδου και την τυφλή πίστη στην επιστήμη και στην πολιτική που την εξέφραζε. Για την αδυναμία της υλοποίησης στην κοινωνία των εξαγγελιών των φιλοσόφων, από τον Καντ έως τον Μαρξ έγραψε και ο Μπερνάρ Μπουρζουά³⁸.

3. Η σύγχρονη κατάσταση της ανεξιθρησκείας

Η ανεξιθρησκεία σήμερα έχει και άλλα ονόματα, που ταυτίζονται ή ερμηνεύουν τον όρο. Στα διάφορα κείμενα υπάρχουν οι όροι «θρησκευτική ελευθερία», «θρησκευτική ανεκτικότητα» (religious tolerance), ή απλώς «ανεκτικότητα» (tolerance) και «ανθρώπινα δικαιώματα ως προς την ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας». Οι Γάλλοι πολιτικοί και οι

διανοούμενοι οπαδοί του άθεου διαφωτισμού ταυτίζουν την ανεξιθρησκεία με τη «laïcité». Η λέξη προέρχεται από την ελληνική λέξη «λαός», «λαϊκός» και έχει την έννοια του μέρους του λαού στο οποίο δεν περιλαμβάνεται ο κλήρος. Το λεξικό της γαλλικής γλώσσας «Petit Robert» μας ενημερώνει πως ο όρος εισήχθη στη γαλλική γλώσσα το 1871 και από τότε καθιερώθηκε. Σύμφωνα με το λεξικό, laïcité σημαίνει «την Αρχή του διαχωρισμού της κοινωνίας των πολιτών από την θρησκευόμενη κοινωνία». Ο Ρενάν είχε δώσει τον δικό του ορισμό, πως η laïcité εκφράζει το κράτος που είναι ουδέτερο μεταξύ των θρησκειών. Πριν από τον όρο laïcité, είχε εισαχθεί, το 1842, ο όρος laïcisme, με τον οποίο είχε παρερμηνευθεί η αρχαία χριστιανική ορολογία για την προσφορά, τα δικαιώματα και τις ευθύνες των λαϊκών μελών της Εκκλησίας και είχε πάρει την έννοια της προώθησης των ιδεών για την αποθρησκείωση των θεσμών και της κοινωνίας.

Το Γαλλικό κράτος αυτοχαρακτηρίζεται "ουδετερόθρησκο", αλλά στην ουσία του είναι βαθύτατα «θρησκευόμενο», φανατικό και επιθετικά αθεϊστικό και αντιχριστιανικό κράτος. Το οξύμωρο του «θρησκευόμενου άθεου» καθιέρωσαν οι ίδιοι οι άθεοι, που δημιούργησαν θρησκευτικό λόμπι στις Βρυξέλλες, έδρα της ΕΕ, και το ίδιο έκαναν στη Γαλλία όπου συμμετέχουν στις συναντήσεις με τους πολιτικούς παράγοντες της χώρας, μαζί με τους εκπροσώπους των θρησκειών. Για το πόσο «ουδετερόθρησκο» είναι το γαλλικό κράτος υπάρχει προβληματισμός από παλιά. Ο εκ των προσωπικοτήτων της Γαλλικής Επανάστασης Marie Jean Antoine Nicolas de Condorcet (1743-1794, όταν συνελήφθη και φυλακισμένος βρέθηκε νεκρός) ήταν υπέρ ενός πραγματικά ουδετερόθρησκου κράτους. Έγραψε το 1791 για τη δημόσια εκπαίδευση: *«Ούτε το Γαλλικό Σύνταγμα, ούτε ακόμη και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του*

ανθρώπου δεν θα παρουσιάζονται σε τάξη σχολείου, ως πλάκες που κατέβηκαν από τον ουρανό, τις οποίες πρέπει να λατρεύουμε και να πιστεύουμε. Ο ενθουσιασμός των παιδιών δεν πρέπει να βασίζεται επί προκαταλήψεων, επί συνηθειών της παιδικής ηλικίας...». Αυτό ποτέ δεν έγινε πράξη από το γαλλικό κράτος. Αντίθετα από το 1789 έως σήμερα η προσπάθειά του είναι να πείσει πως άθεο κράτος και δημοκρατία είναι έννοιες που ταυτίζονται. Όπως αναφέρει ο Pierre Kahn, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Caen, «*εάν οι κατηχήσεις για τη δημοκρατία έχουν αντικαταστήσει τις κατηχήσεις των καθολικών παραμένουν κατηχήσεις και παραβαίνουν τις απαιτήσεις του ουδέτερου κράτους*»³⁹.

Ο Kahn για το ίδιο θέμα εκφράζει και άλλους προβληματισμούς. Στο ίδιο βιβλίο του διερωτάται αν το ουδέτερο κράτος επιτάσσει «*σύνεση συμπεριφοράς*» από τους μαθητές των δημόσιων σχολείων και ειδικότερα απαγορεύει να φορούν κάποιο διακριτικό της πίστης τους, όπως ο Σταυρός, το αστέρι του Δαβίδ, ή η ισλαμική μαντίλα για τα κορίτσια. Κατά την άποψη του, αντίθετα με τη τρέχουσα εφαρμογή του Νόμου του 1905, περί χωρισμού κράτους και Εκκλησίας, αυτός καθιερώνει την ελευθερία της συνειδήσεως και της έκφρασης του θρησκευτικού συναισθήματος στη δημόσια σφαίρα...⁴⁰.

Πού βρισκόμαστε τώρα στην Γαλλία, ιδεολογικό κέντρο του άθεου κράτους; Σημειώνεται ότι η laïcité είναι ταμπού στη συγκεκριμένη χώρα. Όποιος μιλήσει εναντίον της είναι κοινωνικά, ιδεολογικά και πολιτικά απόβλητος. Πρόκειται για απόλυτο θρησκευτικό δόγμα, που ακόμη και οι Χριστιανοί μιλάνε υπέρ αυτής και προσπαθούν να επιβιώνουν ερμηνεύοντάς την. Είναι κάτι που οι Γάλλοι παρήγαγαν και οφείλουν να είναι υπερήφανοι γι' αυτό... Με τον προναφερθέντα Νόμο του 1905 κρατικοποιήθηκαν όλοι οι Ναοί, εισήλθαν οι λαϊκοί στις επιτροπές διοίκησης και διαχείρισης των ενοριών και σταμάτησε

κάθε επιχορήγηση του κράτους προς την Εκκλησία. Από έλλειψη χρημάτων για την επισκευή τους πολλοί ναοί γκρεμίζονται... Επειδή κάποιιοι από αυτούς αποτελούν αξιόλογα μεσαιωνικά ή και νεότερα μνημεία της πολιτισμικής και χριστιανικής παράδοσης της Γαλλίας, οι διαχειριστές τους, για να μην κατεδαφισθούν, προτιμάνε να τους νοικιάσουν για να μετατραπούν σε ξενοδοχεία ή εστιατόρια...

Στην κατάσταση αυτή της Γαλλίας εξαίρεση αποτελούν οι περιφέρειες της Αλσατίας και της Λορένης, όπου εξακολουθεί να ισχύει το κονκορδάτο που είχαν υπογράψει το 1801 ο Ιωσήφ Βοναπάρτης, αδελφός του πρώτου τότε Υπάτου Ναπολέοντα και, εκ μέρους του Πάπα, ο καρδινάλιος Κονσάλβι και ο Εμμανουέλ Κρετέ και είχαν επικυρώσει οι Ναπολέον Βοναπάρτης και Πάπας Πίος ο 7^{ος}. Με το κονκορδάτο αυτό οι ναοί ανήκουν στην Εκκλησία και οι ιερείς είναι δημόσιοι λειτουργοί και οι επίσκοποι διορίζονται με κρατικό διάταγμα, που υπογράφει ο πρόεδρος του άθεου Γαλλικού κράτους... Η απόφαση το Βοναπάρτη επεκτεινόταν στους προτεστάντες και στους εβραίους⁴¹. Το 1905 που ψηφίζεται ο νόμος περί χωρισμού Κράτους και Εκκλησίας, η Αλσατία και η Λορένη ανήκαν στη Γερμανία και δεν είχαν περιληφθεί σ' αυτόν. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο οι δύο περιοχές ανήκουν στη Γαλλία και ισχύει σ' αυτές το κονκορδάτο. Κατά καιρούς υπάρχουν προτάσεις να επεκταθεί και σ' αυτές ο χωρισμός Κράτους και Εκκλησίας, κάτι που υποστηρίζει και ο σημερινός Πρόεδρος της Γαλλίας Φρανσουά Ολάντ. Κι αυτό γιατί το κονκορδάτο αντιβαίνει στην ιδεολογία τους, αφού στο πρώτο του άρθρο αναγράφεται: *«Η Καθολική, Αποστολική και Ρωμαϊκή θρησκεία θα ασκείται ελεύθερα στη Γαλλία...»*.

Οι πρώτες ενέργειες που έχουν γίνει από την κυβέρνηση του Προέδρου Ολάντ έχουν σαφώς υλιστικό και αντιχριστιανικό χαρακτήρα. Εγραψε σχετικά ο καθηγητής και Ακαδημαϊκός Jean Clair:

«Ο Γάλλος πρόεδρος έχει ως όραμα να δημιουργήσει “τον ιδεώδη πολίτη της Γαλλικής Δημοκρατίας”, ο οποίος καλύτερα από ό,τι ο προλετάριος του Μαρξ ή ο εργάτης του Γιούνκερ θα ενσαρκώσει τον καθαρό και αποκλειστικά παραγωγό άνθρωπο, που θα παράγει χωρίς το εμπόδιο των οικογενειακών δεσμών και των κτύπων της καρδιάς του, και του οποίου ο μόνος λόγος ύπαρξης του, δεν θα είναι ότι έρχεται από κάπου και κατευθύνεται προς κάπου, δεν θα είναι απόγονος μιας οικογένειας, ούτε συντελεστής του μέλλοντός του, αλλά χωρίς σχέδιο ούτε θλίψη, ένα άτομο χωρίς γενεαλογικό δένδρο, χωρίς ρίζες, χωρίς διαδοχή και χωρίς δεσμούς, που θα μπορεί όλη την ζωή της ορφάνιας του να μην την αφιερώσει πουθενά αλλού, παρά μόνο στην ανώνυμη κοινωνία, της οποίας είναι προϊόν»⁴².

Ο ίδιος ο πρόεδρος Ολάντ έχει αποκτήσει παιδιά με σύντροφο που είχε με ελεύθερη σχέση και που χώρισε για να προσκολληθεί σε άλλη κυρία, με ελεύθερη επίσης σχέση και που έχει κι εκείνη παιδιά από άλλη σχέση... Επειδή ουδέν πρόβλημα της Γαλλίας έχει επιλυθεί και αυτή βυθίζεται όλο και περισσότερο στο χρέος και στην παρακμή κι επειδή η δημοτικότητά του κ. Ολάντ, αν και έχει λίγο χρονικό διάστημα στην προεδρία της δημοκρατίας, είναι στο ναδίρ, αυτός σκέφθηκε να υλοποιήσει ζητήματα που άπτονται της οικογένειας, γενικότερα της κοινωνικής ζωής και της Βιοηθικής και είχαν τεθεί κατά καιρούς από ζηλωτές υλιστές και αθέους.

Πρώτος στόχος του κ. Ολάντ και των επιτελών του είναι το σχολείο, που επιδιώκει να το χρησιμοποιήσει ως εργαστήριο παραγωγής του «ιδεώδους

Γάλλου πολίτη», όπως τον περιγράφει ο Ακαδημαϊκός Ζαν Κλαιρ. Ύστερα από 224 χρόνια που καθιερώθηκε από τον Ροβεσπιέρο και τους άλλους επαναστάτες η αθεΐα και ύστερα από 108 χρόνια από τον νόμο χωρισμού της Εκκλησίας από το Κράτος ο Γάλλος υπουργός Εκπαίδευσης κ. Βενσάν Πεγιόν έδωσε εντολή να αναρτηθεί σε εμφανές σημείο της εισόδου κάθε σχολείου ο «Δεκαπεντάλογος» του Γάλλου μαθητή. Επιδίωξη να δημιουργηθεί «ο καλός, ο πειθαρχημένος, ο άθρησκο και ο πιστός στη Γαλλική Δημοκρατία» μαθητής⁴³. Αν είναι δυνατό αυτό το σχολείο να θεωρηθεί «ουδετερόθρησκο»! Με τον δεκάλογο «αποστειρώνει» ηθικά, θρησκευτικά και ιδεολογικά τους μαθητές, αφού τους απαγορεύει είτε με αυτά που φορούν, είτε με αυτά που λένε, είτε με την όλη συμπεριφορά τους να δείχνουν ότι ανήκουν σε θρησκεία ή ιδεολογία, και τους επιβάλλει να είναι αφοσιωμένοι μόνο στην κοινή και συμμετοχική κουλτούρα της Γαλλικής Δημοκρατίας... Οι μαθητές δεν έχουν επίσης το δικαίωμα με κανένα τρόπο να αμφισβητήσουν τη διδασκαλία που στηρίζει το άθεο κράτος. Στο εκπαιδευτικό προσωπικό επίσης απαγορεύει να φανερώσει καθ' οιονδήποτε τρόπο τις πολιτικές, ιδεολογικές ή θρησκευτικές του πεποιθήσεις και του επιβάλλει να επιδεικνύει "αυστηρή ουδετερότητα" σε όλα τα ζητήματα και να τηρεί απόλυτα το πρόγραμμα του υπουργείου.

Η κυβέρνηση του κ. Ολάντ ψήφισε νόμο που επιτρέπει τον «γάμο» των ομοφύλων και προχώρησε και στο να τους επιτρέπει να υιοθετήσουν παιδιά. Σε όσους δημάρχους δεν τελούν τέτοιο «γάμο» για λόγους συνειδήσεως τους επιβάλλεται ποινή, έως και έκπτωσης από το αξίωμά τους. Προωθεί επίσης τη μείωση έως και κατάργηση των θρησκευτικών χριστιανικών εορτών και την εισαγωγή στις αργίες του Γαλλικού Κράτους του εορτασμού της ιουδαϊκής εορτής Γιουμ Κιπούρ (Ημέρας Εξιλασμού) και της μουσουλμανικής Αϊντ - Ελ -

Κεμπίρ (Μπαϊράμι στα τουρκικά), αγνοώντας ή και απορρίπτοντας αυτό που είχε πει ο στρατηγός Ντε Γκολ, ότι μπορεί το Γαλλικό κράτος να είναι άθεο, αλλά η Γαλλία είναι χριστιανική. Προωθεί ακόμη την κατάργηση της Κυριακής αργίας και τις έρευνες στα έμβρυα, που από όλες τις χριστιανικές ενώσεις επιστημόνων, και όχι μόνο, έχουν χαρακτηριστεί απάνθρωπες, καθώς και την ευθανασία. Αυτό παρά το ότι στην Ολλανδία και στο Βέλγιο που έχει εισαχθεί η ευθανασία από ετών έχουν αναδειχθεί πολλά και σοβαρά προβλήματα στην εφαρμογή της. Παρά τα προβλήματα οι άθεοι επιμένουν στην εφαρμογή της και μάλιστα στο Βέλγιο επιδιώκουν να την επεκτείνουν και σε άτομα που ιατρικώς θα χαρακτηρίζονται παράφρονα. Η πρόθεση αυτή θυμίζει τον εγκλεισμό σε τρελοκομεία και την εξόντωση των αντικαθεστωτικών στη Σοβιετική Ένωση.... Κι όμως οι απάνθρωπες ενέργειες στα έμβρυα και στους πάσχοντες αδελφούς μας χαρακτηρίζονται «προοδευτικές», που πρέπει να τις αποδεχθούμε, επειδή ψηφίζονται από «δημοκρατικά εκλεγμένους βουλευτές»...

Χαρακτηριστικό του δυτικού ανθρώπου είναι να απολυτοποιεί αυτό που θεωρεί «προοδευτικό», έστω κι αν είναι απάνθρωπο και βδελυρό και να το επιβάλλει επί των ανθρώπων που έχουν διαφορετική άποψη, με την αιτιολογία ότι αυτές είναι «αναχρονιστικές» αντιλήψεις. Το χαρακτηριστικό αυτό περιγράφει όμορφα ο Ντοστογιέφσκι στο «Ημερολόγιο ενός συγγραφέα». Γράφει:

«Είμαι περισσότερο από βέβαιος ότι δεν υπάρχει ούτε ένας κακοήθης στο ρωσικό λαό, ούτε ένας φαυλόβιος, που να μην είναι έτοιμος να αναγνωρίσει πως είναι κακοήθης και φαυλόβιος, ενώ στους άλλους λαούς φλυαρεί για τις κακοήθειες του, καυχιέται γι' αυτές, τις εξυψώνει σε αρχές, διαβεβαιώνει ότι αποτελούν την έκφραση του Δικαίου και το φως του πολιτισμού και ο δυστυχής

ολοκληρώνει τον όλο κύκλο της σκέψης του με το να πιστέψει στα σοβαρά, στα τυφλά και με κάθε εντιμότητα ότι οι κακοήθειες του αποτελούν αρετές...»⁴⁴.

Η επιθετική και εχθρική στάση της Γαλλίας έναντι του Χριστιανισμού αυξάνεται συνεχώς. Μπορεί να είχε δίκιο ο Βολτέρος όταν κατηγορούσε τον ρωμαιοκαθολικό κλήρο της Γαλλίας για διαφθορά και για σιμωνία, αλλά αυτή η διαπίστωση δεν οδήγησε σε μια υγιέστερη κατάσταση. Αντίθετα οι άθεοι επαναστάτες και οι επίγονοί τους διέπραξαν και διαπράττουν όλα όσα κατηγορήσαν τους παπικούς, με πρώτα την απολυταρχία και την βία στην επιβολή των απόψεών τους. Μόνο τους τελευταίους εννέα μήνες έχουν διαπραχθεί στη Γαλλία σωρεία βίαιων και βέβηλων ενεργειών σε βάρος Ναών και κοιμητηρίων.

Οι Γάλλοι άθεοι επιδιώκουν να εξάγουν - και εξάγουν - τις ιδεολογικές πεποιθήσεις τους στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ευήκοα ώτα στις ιδέες τους βρίσκουν σε λίγους, αλλά ισχυρούς κατά την κοσμική έννοια, που επηρεάζουν τις Βρυξέλλες και το πολιτικό κατεστημένο και τα ΜΜΕ στις χώρες τους. Είναι χαρακτηριστική η μάχη που δόθηκε για το κείμενο του προοιμίου του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, στο οποίο υπήρχε η πρόταση να υπάρχει αναφορά στις ρίζες της Ευρώπης. Οι Χριστιανοί δέχονταν ως πηγή του ευρωπαϊκού πολιτισμού να μπει και ο διαφωτισμός, πέραν της Αθήνας, της Ιερουσαλήμ και της Ρώμης. Η πρόταση προσέκρουσε στον απόλυτο αρνητισμό των αθέων, που δεν ήθελαν καμία αναφορά στον Χριστιανισμό, ως ρίζας του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Τελικά πέτυχαν να μην υπάρχει η αναφορά αυτή, αλλά το Σύνταγμα δεν υπερψηφίστηκε και όλη αυτή η εμμονή των αθέων της Γαλλίας και άλλων χωρών έμεινε στην ιστορία για να θυμίζει ως πού μπορεί να φτάσει ο φανατισμός τους. Πρόσφατο παράδειγμα της επιρροής που ασκούν τα

λόμπι των αθέων και αντιχριστιανών στις Βρυξέλλες είναι αυτό που συνέβη με το Ευρώ της Σλοβακίας. Η Κεντρική Τράπεζα της Σλοβακίας ανακοίνωσε ότι η Κομισιόν τη διέταξε να αφαιρέσει από τα νομίσματα των Ευρώ της χώρας τα φωτοστέφανα και τους Σταυρούς που έφεραν οι φωτιστές της χώρας Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος, για να μην προκαλούνται οι άθεοι και άλλων θρησκευμάτων πολίτες της ΕΕ... Αυτό φυσικά και δεν είναι ανεξιθρησκεία. Είναι ωμή παραβίαση της εθνικής κυριαρχίας και της ιστορίας της Σλοβακίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο ξεκίνημά της δεν είχε αυτή την άχρωμη πολιτισμικά και θρησκευτικά και αντιχριστιανική στάση. Θυμίζουμε πως οι τρεις εμπνευστές και ιδρυτές της Ευρωπαϊκής Κοινοπραξίας Ανθρακος και Χάλυβος (ΕΚΑΧ), προδρόμου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πολιτικοί ήσαν Χριστιανοί. Πρόκειται για τον υπουργό των Εξωτερικών της Γαλλίας Ρομπέρ Σουμάν, τον καγκελάριο της Γερμανίας Κόνραντ Αντενάουερ και τον πρωθυπουργό της Ιταλίας Αλτσίντε ντε Γκάσπερι. Σε επιστολή που απέστειλε προς τον Σουμάν ο Αντενάουερ στις 23 Αυγούστου του 1951, είχε γράψει, μεταξύ των άλλων: *«Θεωρώ ως ένα σημείο ιδιαίτερα ευνοϊκό και θα έλεγα της θείας προνοίας πως όλο το βάρος των καθηκόντων για να πραγματοποιήσουμε την Ένωση εναποτίθεται στους ώμους ανθρώπων όπως εσείς, ο κοινός μας φίλος Πρόεδρος ντε Γκάσπερι και εγώ προσωπικά, που είμαστε γεμάτοι από τη διάθεση να πραγματώσουμε το νέο οικοδόμημα της Ευρώπης, επί βάσεων χριστιανικών»*⁴⁵.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ένα καθεστώς που είχε ως πρότυπο το Γαλλικό σύστημα διακυβέρνησης ήταν το κεμαλικό της Τουρκίας. Εκεί με τρόπο ιδιαίτερα αυταρχικό επιβλήθηκε το «ουδετερόθρησκο» κράτος. Το κεμαλικό καθεστώς ήταν ένα μίγμα φανατικού και τυραννικού υπερεθνικισμού, που

προκάλεσε τη γενοκτονία των χριστιανικών πληθυσμών στη γείτονα και θέλησε με τη βία να περιθωριοποιήσει το ισλάμ. Και ως προς την εξόντωση των χριστιανών οι νεοοθωμανοί που κυβερνάνε σήμερα την Τουρκία συνεχίζουν την πολιτική του Κεμάλ, αλλά ως προς το Ισλάμ εφαρμόζουν μια στρατηγική να το επαναφέρουν στο κέντρο της τουρκικής κοινωνίας. Τελευταίως Γαλλία και Τουρκία ταυτίστηκαν και πρόσφεραν αθρόα και πολλαπλή βοήθεια στους ισλαμιστές αντάρτες της Συρίας, οι οποίοι εφαρμόζουν γενοκτονία σε βάρος των εκεί Χριστιανών κι έχουν απαγάγει δυο Χριστιανούς Επισκόπους, των οποίων από μήνες αγνοείται η τύχη. Και ως προς την Τουρκία, τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ, κύριους υποστηρικτές και χρηματοδότες των φανατικών σουνιτών ανταρτών, το καταλαβαίνει κανείς. Είναι μουσουλμανικές σουνιτικές χώρες και επιδιώκουν την αποπομπή του αιρετικού (αλαουίτη) μουσουλμάνου προέδρου Ασαντ και του καθεστώτος του. Η Γαλλία γιατί; Γιατί θυσιάζει τους Χριστιανούς της Συρίας; Γιατί προδίδει τη φιλία της προς τους Αλαουίτες, των οποίων η ίδια το 1922 είχε αναγνωρίσει την κρατική τους υπόσταση, με πρωτεύουσα την Λαοδίκεια (Λατάκια); Ασφαλώς δεν μπορεί να θεωρεί λιγότερο αυταρχικούς τους ισλαμιστές αντάρτες, που κατηγορούνται και για τρομοκρατικές ενέργειες, από τους μπααθιστές αλαουίτες του Ασαντ. Ούτε μπορεί να θεωρεί λιγότερο αυταρχικά τα καθεστώτα του Κατάρ και της Σαουδικής Αραβίας από αυτό του Ασαντ. Εξάλλου οι σουνίτες αντάρτες πρόσφατα ήρθαν σε πολεμική ρήξη και με τους επίσης σουνίτες Κούρδους της Συρίας. Γιατί λοιπόν υποστηρίζει η Γαλλία τους τρομοκράτες στη Συρία; Παίρνει ως αντάλλαγμα πολλά πετροδολάρια από το Κατάρ και θέλει καλές σχέσεις με την Τουρκία είναι η μια εκδοχή, ίσως η ισχυρότερη. Αυτές είναι οι «ηθικές αρχές» των αθέων της Γαλλίας;

Από τις χριστιανικές χώρες, που δεν ακολούθησαν τη Γαλλία στο δρόμο της αθεΐας πρώτη είναι η υπερδύναμη των ΗΠΑ. Ο γνωστός από το βιβλίο του «Η σύγκρουση των πολιτισμών» καθηγητής του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ Σάμιουελ Χάντινγκτον, έγραψε για τον αμερικανικό λαό:

«Οι Αμερικανοί είναι αφοσιωμένοι τόσο στο Θεό, όσο και στην πατρίδα τους, σε συντριπτικό ποσοστό. Γι' αυτούς αυτά τα δύο είναι αδιαχώριστα. Σε έναν κόσμο που η θρησκεία διαμορφώνει την αφοσίωση, τις συμμαχίες και τους ανταγωνισμούς των λαών σε όλες τις ηπείρους, δεν θα έπρεπε να αποτελεί έκπληξη εάν οι Αμερικανοί στραφούν και πάλι στη θρησκεία για να βρουν την εθνική τους ταυτότητα και τον εθνικό τους σκοπό»⁴⁶. Είναι γνωστό ότι όλοι οι Πρόεδροι των ΗΠΑ πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους δίδουν όρκο στην Αγία Γραφή και θεωρούνται πιστοί Χριστιανοί και προστάτες της Χριστιανικής πίστεως, ανεξάρτητα τι πράττουν στην πράξη, σε ατομικό, οικογενειακό και κρατικό επίπεδο. Επίσης τα ίδια με τις ΗΠΑ ισχύουν στην Αυστραλία.

Οι ευρωπαϊκές χώρες γενικά διατηρούν μια σχέση με την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, είτε υπό μορφή κονκορδάτου με το Βατικανό, είτε δια του Συντάγματος και των Νόμων που ισχύουν, χωρίς ποτέ να κατηγορηθούν ότι δεν είναι δημοκρατικές και ανεξίθρησκες. Το κάθε κράτος έχει ρυθμίσει τις σχέσεις του με την Εκκλησία ανάλογα με τις παραδόσεις του και την ιστορική του εμπειρία. Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε ότι στη Γερμανία οι Εκκλησίες Ρωμαιοκαθολική, Προτεσταντική και Ορθόδοξη απολαμβάνουν ένα καθεστώς νομοθετικής αναγνώρισης και τους αναγνωρίζεται ο θετικός ρόλος στην κοινωνία. Η θρησκευτική εκπαίδευση είναι υποχρεωτική και το Γερμανικό Σύνταγμα διακηρύσσει την ευθύνη του γερμανικού λαού, «ενώπιον του Θεού και ενώπιον των ανθρώπων». Στην Αγγλία η Εκκλησία είναι κρατική και αυτής

προϊσταται ο εκάστοτε Βασιλιάς ή Βασίλισσα, που υποχρεωτικά οφείλει να είναι Αγγλικανός ή Αγγλικανή. Οι επίσκοποι και ο Αρχιεπίσκοπος διορίζονται από τον Βασιλιά ή την Βασίλισσα, μετά από πρόταση της κυβέρνησης. Δύο εκ των Αρχιεπισκόπων κατέχουν δικαιωματικά θέσεις στη Βουλή των Λόρδων, η βλασφημία απαγορεύεται δια Νόμου και η θρησκευτική εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Τελευταίως και στην Αγγλία έχουν εμφανιστεί φαινόμενα αντιχριστιανικών ενεργειών, όπως λ.χ. η απόλυση υπαλλήλου σε νοσοκομείο, επειδή φορούσε στο στήθος της Σταυρό... Στο Βέλγιο η αθεΐα αναγνωρίζεται ως «πυλώνας» που συνθέτει την πνευματική παράδοση του έθνους μαζί με τις χριστιανικές Εκκλησίες. Στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών και δίπλα στην χριστιανική εκκλησία στη συναγωγή και στο τέμενος υπάρχει και ένα άδειο δωμάτιο στοχασμού για τους άθεους... Στην Ισπανία και παρά τις πρόσφατες ενέργειες του Ισπανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (όπως λ.χ. η αναγνώριση του γάμου των ομοφύλων) η Καθολική Εκκλησία εξακολουθεί να διατηρεί ένα σημαντικό ρόλο στην κοινωνία και να απολαμβάνει προνομίων από το κράτος. Στην Ιταλία ισχύει πάντα το Κονκορδάτο, όπως και σε άλλες χώρες. Οι Σκανδιναβικές χώρες διατηρούν πάντα κυρίαρχο τον χριστιανικό χαρακτήρα τους και βεβαίως στις χώρες που προέρχονται από το κομμουνιστικό καθεστώς, πλην της Τσεχίας, υπάρχει μια εκ νέου άνθηση του Χριστιανισμού⁴⁷.

Ο Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ιωάννης μιλώντας σε Ημερίδα της Ακαδημίας Αθηνών, την 7^η Δεκεμβρίου 2010, που είχε ως θέμα «Οι πολιτιστικές ρίζες της Ευρώπης» έδειξε επηρεασμένος από την ιδεολογική επιθετικότητα των αθέων του Διαφωτισμού⁴⁸. Μεταξύ των άλλων σημείωσε ότι η θέση του Χριστιανισμού στη σημερινή Ευρώπη «είναι κάθε άλλο παρά προφανής» και ότι η σημερινή Ευρώπη διέπεται από τις αρχές του άθρησκου ευρωπαϊκού διαφωτισμού.

Σημείωσε επίσης ότι στην απορριπτική στάση της Ευρώπης έναντι της θρησκείας συνετέλεσαν δύο ιστορικοί παράγοντες. Ο ένας είναι η ιστορική εμπειρία της Ευρώπης από τον Μεσαίωνα και τους νεώτερους χρόνους, *«που κατέδειξαν ότι η θρησκεία μπορεί να αποτελέσει παράγοντα συγκρούσεων, ακόμα και αιματηρών, πράγμα που η Ευρώπη επιθυμεί να αποφύγει με κάθε τρόπο»*. Ο Σεβασμιώτατος προφανώς αναφέρεται στον Δυτικό Χριστιανισμό και δεν αναφέρεται καθόλου στην Ορθοδοξία, η οποία δεν είχε καμία συμμετοχή στα εγκλήματα της Παποσύνης. Δεν είναι ένας παράγων του Πολιτισμού της Ευρώπης η Ορθοδοξία; Και δεν είναι μια πολύτιμη πολιτισμική παρακαταθήκη για την Ευρώπη, όταν μάλιστα ο ίδιος σε άλλο άρθρο του σημείωσε ότι *στην Ορθοδοξία αποφεύχθηκαν δύο βασικοί κίνδυνοι, που παρεισέφρυσαν στη δυτική ευρωπαϊκή σκέψη, που είναι αυτοί του μηδενισμού και της παλινδρόμησης ανάμεσα στη Σκύλλα του ατομισμού και την Χάρυβδη του κολεκτιβισμού;*⁴⁹ Ο άλλος παράγων, πάντα κατά την άποψη του Μητρ. Περγάμου, *«είναι ο δογματικός (εξ ορισμού) χαρακτήρας της θρησκείας, που προσκρούει τόσο σε θεμελιώδεις αρχές της ελευθερίας και των δικαιωμάτων του ατόμου, όσο και στην πρόοδο της επιστήμης»*. Ελπίζω ο Σεβασμιώτατος να εννοεί ότι αυτά υποστηρίζουν οι άθεοι και ότι "lapsus calami" είναι γραμμένο έτσι, ως να τον εκπροσωπούν τα γραφόμενα. Δεν είναι εύκολο να πιστέψει κανείς ότι ο δογματισμός της αγάπης, της ελευθερίας και της ανεκτικότητας ενοχλεί και δεν ενοχλεί αυτός της βίας, του μηδενισμού, του ωφελιμισμού και του ηδονισμού.

Τρίτον ο Σεβασμιώτατος τονίζει το ίσως, όπως γράφει, σπουδαιότερο, ότι η Ευρώπη μεταβάλλεται ταχέως σε πολυπολιτισμική κοινότητα *«και υπάρχει ο φόβος ότι κάθε αναφορά σε συγκεκριμένη θρησκεία, όπως ο Χριστιανισμός, θα*

δυσχεράνει την ειρηνική συμβίωση των κατοίκων της Ευρώπης». Είναι εντυπωσιακό ότι αυτό λέγεται ως αναφορά από τον κ. Ιωάννη χωρίς σχόλιο. Η Ευρώπη δεν είναι Αμερική. Έχει πολιτισμό, όσο κι αν θέλουν κάποιοι να τον μηδενίσουν. Είναι μια Ήπειρος με δική της ταυτότητα, που δέχεται μετανάστες, αλλά ο σεβασμός προς αυτούς δεν σημαίνει ότι οι κάτοικοί της οφείλουν να κόψουν τους δεσμούς με τις ρίζες τους.

Ο Σεβασμιώτατος προβλέπει ότι στην αυριανή Ευρώπη ο Χριστιανισμός δεν θα έχει καμία προνομιακή μεταχείριση και καλεί τις χριστιανικές ομολογίες να προβούν στις ανάλογες προσαρμογές που θα περιλαμβάνουν:

α) Αποφυγή κάθε προσπάθειας επιβολής των δογματικών ή ηθικών αρχών της πίστεως τους στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη. Δηλαδή οι Χριστιανοί καλούνται να παραιτηθούν από κάθε διαμαρτυρία και από κάθε διακήρυξη των θέσεων τους στις Βρυξέλλες, αφήνοντας στις άθεες και τεκτονικές ομάδες πίεσης ελεύθερο το πεδίο για την επιβολή των θέσεων τους.

β) Ο Χριστιανισμός αν θέλει να ξαναβρεί την κυρίαρχη θέση του στην Ευρώπη πρέπει να είναι έτοιμος να ερμηνεύσει τη διδασκαλία του απαντώντας στα υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου και επιδρώντας έτσι στον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Το ερώτημα είναι ο Χριστιανισμός πρέπει να ερμηνεύσει ή να προβάλλει με σύγχρονο τρόπο την Αλήθεια του; και

γ) Ο διάλογος μεταξύ των δογμάτων αποκτά ιδιαίτερη σημασία και ο Χριστιανισμός πρέπει να ξαναβρεί την ενότητά του που είχε πριν από τη διάσπασή του, κάτι που είναι ευχή όλων.

Παρά το ότι όλα όσα προηγήθηκαν στην ομιλία του θα έπρεπε να είχαν καταστήσει τον Σεβ. Περγάμου απαισιόδοξο, εν τούτοις στο τέλος της ομιλίας του τόνισε ότι προσωπικά φρονεί ότι ο Χριστιανισμός δεν έχει τίποτε να φοβηθεί

από την προοπτική αυτή, μιας άθρησκης και παγκοσμιοποιημένης Ευρώπης. Αντιθέτως υποστηρίζει ότι *«αποβάλλοντας τον εφησυχασμό που ενθαρρύνεται από κάθε κρατική μεταχείριση θα ξαναβρεί τις εσωτερικές δυνάμεις του που τον κατέστησαν πνευματικά ισχυρό ακόμα και σε καιρούς διωγμού»*. Η πρόβλεψη του Σεβασμιωτάτου είναι ορθή, όμως δεν είναι δυνατόν οι Χριστιανοί να παραμείνουν αδρανείς στα όσα τεκταίνονται σε βάρος τους, με την προοπτική ότι από τη νέα αιχμαλωσία της Βαβυλώνας θα προκύψει η αναγέννηση της Πίστης τους. Όπως δεν πρέπει να φοβούνται την αιχμαλωσία, δεν πρέπει να φοβούνται να αντιπαρατεθούν στις αθεϊστικές ιδέες και να προστατεύσουν βασικές αρχές του ανθρώπου, όπως είναι η ελευθερία, που περιλαμβάνει και την ανεξιθρησκεία, ο σεβασμός στη ζωή και η κοινωνική αλληλεγγύη. Με τη λογική της μοιρολατρίας δεν θα υπήρχαν οι μάρτυρες της Πίστεως.

Η ανεξιθρησκεία στην Ελλάδα σήμερα

Η ανεξιθρησκεία στην Ελλάδα σήμερα είναι όπως στις άλλες χώρες της ΕΕ. Οι κατά καιρούς εκθέσεις του υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για τις θρησκευτικές ελευθερίες στην Ελλάδα, έχουν κάποιες παρατηρήσεις, αλλά αυτές είναι χωρίς σημασία, αφού δεν εξετάζεται το βάσιμο των καταγγελλομένων, κυρίως από θρησκευτικές ομάδες - σέκτες προερχόμενες από τις ΗΠΑ. Επίσης οι προσφυγές στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προέρχονται κυρίως από τους λεγόμενους «Μάρτυρες του

Ιεχωβά» και έχουν σκοπό ανεξέλεγκτα να μπορούν να προπαγανδίσουν και να προσηλυτίσουν την καμία σχέση έχουσα με τον Χριστιανισμό δοξασία τους.

Οι Μουσουλμάνοι της Θράκης και οι Εβραίοι ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, όπως δηλαδή είναι και τα Ορθόδοξα Νομικά Πρόσωπα, απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια του νομικού καθεστώτος αυτού. Οι Ορθόδοξοι θα έπρεπε να έχουν παράπονα. Στη Θράκη υπάρχουν εγκάθετοι που συνεργάζονται με το Τουρκικό Προξενείο της Τουρκίας και ενεργούν σε βάρος της γαλήνης της περιοχής. Και οι Εβραίοι στο θέμα της αναγραφής του θρησκειύματος στις ταυτότητες όχι μόνο πήραν θέσεις αντίθετες προς την Ορθόδοξη Εκκλησία, αν και αυτές οι ταυτότητες, που ανέγραφαν το θρήσκευμα έσωσαν πολλούς ομοεθνείς τους από τη ναζιστική κτηνωδία και το Ολοκαύτωμα, αλλά πίεσαν και την κυβέρνηση Σημίτη, με τη βοήθεια και του λόμπι των Εβραίων της Αμερικής, στην κατάργησή του. Οι Καθολικοί μπορεί να ζητούν να αποτελέσουν στην Ελλάδα ιδιαίτερο και προνομιούχο Νομικό Πρόσωπο, αλλά αυτό προσκρούει τόσο στο Ελληνικό Σύνταγμα και τους Νόμους, όσο και στην διεθνώς αναγνωρισμένη ισονομία και ισοπολιτεία. Επί πλέον οι Καθολικοί απολύτως ακωλύτως ασκούν τη λατρεία τους και λειτουργούν ναούς, σχολεία, τυπογραφεία, βιβλιοπωλεία, ενώσεις νέων, επιστημόνων κ.λ.π. Ο επισκέπτης που έρχεται για πρώτη φορά στην Αθήνα θα θεωρεί ότι κατοικείται από Καθολικούς, αφού ο κεντρικός και μεγαλοπρεπής Ναός της οδού Πανεπιστημίου τους ανήκει και η Ορθόδοξη Μητρόπολη είναι χωμένη στην άκρη της Πλάκας...

Η Ελλάδα δεν συμπεριλαμβάνεται πάντως στις χώρες για τις οποίες υπάρχουν ζητήματα έλλειψης ανεκτικότητας και προς τους Χριστιανούς και διακρίσεων σε βάρος τους. Το Παρατηρητήριο των διωγμών σε βάρος των

Χριστιανών στην Έκθεση του για το 2012 αναφέρει διάφορες χώρες που παρατηρούνται τέτοια φαινόμενα, μεταξύ των οποίων η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία και η Ισπανία και όχι την Ελλάδα. Υπενθυμίζεται ότι Νόμους και μάλιστα αυστηρούς κατά της παράνομης δράσης θρησκευτικών ομάδων έχει η Γαλλία και πρόσφατα η Σαϊεντολογία καταδικάστηκε οριστικά και αμετάκλητα από το Εφετείο των Παρισίων για υπόθεση «αισχροκέρδειας από οργανωμένη συμμορία».

Στην Ελλάδα, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, υπάρχει ένα αθεϊστικό ιδεολογικό κίνημα που, ως προς τις σχέσεις της Εκκλησίας με την Πολιτεία, θέλει να μεταφέρει στη χώρα τις αρχές που ισχύουν στη Γαλλία από το 1789 έως σήμερα. Προς τον σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται ασύστολα ψέματα που αφορούν στην Ιστορία της Ελλάδος και συκοφαντίες σε βάρος του κλήρου και του Ορθόδοξου λαού της. Όποιος γνωρίζει την Ιστορία αυτού του λαού και δεν την βλέπει μέσα από μεταμορφωτικούς ιδεολογικούς φακούς πρέπει να αντιλαμβάνεται τη διαφορά της Ιστορικής Παράδοσης της Ελλάδος με αυτές λ.χ. της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ισπανίας ή της Αγγλίας και να συναισθάνεται το βάρος που έχει η κάθε του ενέργεια που βάζει κατά της ιδιοπροσωπίας της. Στην Ελλάδα ζητήματα που αφορούν στην Εκκλησία και το Έθνος είναι ευαίσθητα και αν η Πολιτεία θελήσει να προχωρήσει σε ρυθμίσεις που δεν ταιριάζουν στην Παράδοση και στην Ιστορία του λαού και να τον περάσει από στάδιο «αναμόρφωσης» οφείλει να το πράξει αφού του ζητήσει τη γνώμη με Δημοψήφισμα.

Οι Έλληνες οπαδοί του ηδονισμού και του υλισμού ακολουθούν πάντα στην «προοδευτικότητα» τους Μαρξ, Φρόυντ και τους λοιπούς και έχουν σκοπό να πλήξουν την Ελλαδική Ορθόδοξη Εκκλησία και τη σχέση της με την κοινωνία

και το Έθνος. Είναι επίμονοι στις ιδέες τους και έχουν τη στρατηγική να τις προωθούν προς υλοποίηση όταν θεωρήσουν ότι είναι κατάλληλος ο χρόνος. Θυμίζουμε σχετικές προτάσεις, που έχουν τεθεί από υπουργούς και συνεργάτες του κ. Κων. Σημίτη, όταν ήταν πρωθυπουργός⁵⁰:

- Κατάργηση του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος και νομοθετική αλλαγή του υπάρχοντος στάτους στις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας, ώστε να υπάρξει κοινωνική περιθωριοποίηση της Εκκλησίας.
- Κατάργηση της Διατάξεως του Νόμου του Νόμου 1566/85 που αναφέρει ότι σκοπός της Παιδείας είναι η ανάπτυξη στα Ελληνόπουλα θρησκευτικής συνείδησης.
- Κατάργηση του Νόμου για τον προσηλυτισμό. Ο άλλος περί ευκτηρίων οίκων έχει στην πράξη καταργηθεί.
- Κατάργηση του όρκου του Προέδρου της Δημοκρατίας, των μελών της Κυβέρνησης και των βουλευτών. Κατάργηση επίσης του όρκου στα δικαστήρια.
- Αποκαθήλωση των εικόνων και του Σταυρού από τα Σχολεία, Νοσοκομεία, Δικαστήρια και τους υπόλοιπους δημόσιους χώρους.
- Εισαγωγή του πολιτικού γάμου ως υποχρεωτικού.
- Εισαγωγή του «γάμου» των ομοφυλοφίλων.
- Εισαγωγή του μαθήματος των Θρησκευτικών ως θρησκευσιολογικού και προαιρετικού.
- Απελευθέρωση των πειραμάτων στα έμβρυα.
- Παράλληλα το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο επεξεργαζόταν ευαίσθητα βιβλία για την πορεία του Έθνους, όπως αυτά της Ιστορίας, της Γλώσσας, της Λογοτεχνίας, των Θρησκευτικών σύμφωνα με την ιδεολογία των μελών του.
- Περιορισμός έως και κατάργηση του μισθού των ιερέων από το Κράτος.

Υπενθυμίζεται ότι μεταξύ των μέτρων που είχε προτείνει ο κ. Παπαδήμος, στενός επίσης συνεργάτης του κ. Σημίτη, ως πρωθυπουργός ήταν και περικοπή των μισθών των κληρικών κατά 50%, κάτι που δεν έγινε δεκτό από τα Κόμματα που στήριζαν την κυβέρνησή του. Ο κ. Παπαδήμος είχε υπολογίσει ότι η ετήσια εξοκονόμηση για το κράτος θα ήταν 92.500.000 Ευρώ⁵¹. Η σκέψη του κ. Παπαδήμου ήταν με απολύτως αποκλειστικά οικονομικά κριτήρια και χωρίς να υπολογίσει και την τεράστια πνευματική, εθνική και οικονομική προσφορά της Εκκλησίας για την επιβίωση και ανάπτυξη της χώρας.

Ο κ. Σημίτης έχει γράψει στο βιβλίο του «Για μια κοινωνία ισχυρή, για μια ισχυρή Ελλάδα» (Εκδ. "Πλέθρον", 1995) και στη σελίδα 178:

«Είναι καιρός το κράτος και οι πολίτες του να διαχωριστούν από τη λειτουργία ενός πνευματικού θεσμού όπως η Εκκλησία και να περιορισθεί το μεν κράτος στην ευθύνη της θρησκευτικής ελευθερίας των πολιτών του, η δε Εκκλησία στην ψυχική καθοδήγησή τους, χωρίς να επιζητεί ανάμιξη σε κοσμικές εξουσίες και να ασκεί πιέσεις στην εξέλιξη των κοινωνικών σχέσεων των Ελλήνων»⁵². Ο κ. Σημίτης προφανώς είχε λησμονήσει ότι όλα τα Συντάγματα της Ελλάδος, από αυτό της Επιδαύρου των αγωνιζομένων για την ανεξαρτησία τους Ελλήνων έως το ισχύον κατοχυρώνουν την ανεξιθρησκεία και αναγνωρίζουν το ρόλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην ύπαρξη και στην πρόοδο του λαού.

Η λογική των υλιστών και αθέων είναι πως οποιαδήποτε σχέση της Πολιτείας με την Εκκλησία στην Ελλάδα σημαίνει περιορισμό της ανεξιθρησκείας. Κατά τη γνώμη τους πρέπει να περιθωριοποιηθεί η Εκκλησία για να υπάρξει πλήρης ελευθερία. Όμως όποτε αυτό επιχειρήθηκε στην ουσία περιορίσθηκε του Έλληνα η θρησκευτική ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα του.

Σήμερα στην Ελλάδα δεν λείπουν τα προβλήματα στις σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας. Με την αιτιολογία της οικονομικής κρίσεως έχουν μειωθεί σε μεγάλο βαθμό οι διορισμοί κληρικών και η Εκκλησία για να καλύψει, κατά το δυνατόν, τα εφημεριακά κενά υποχρεώνεται να χειροτονεί κληρικούς και να τους συντηρεί η ίδια, ή - στις πτωχές Μητροπόλεις, που είναι και οι περισσότερες - να αυτοσυντηρείται ετεροαπασχολούμενος ο νεοχειροτονούμενος κληρικός. Επίσης στα χωριά για να υπάρχει η παρουσία της Εκκλησίας εξακολουθούν να εκτελούν τα καθήκοντά τους οι συνταξιούχοι κληρικοί έως τα βαθιά τους γεράματα και όσο κρατάνε τα πόδια τους. Επίσης η Εκκλησία δεν μπορεί εύκολα να πληρώσει τους διάφορους φόρους, που της έχουν επιβληθεί. Η παρούσα Κυβέρνηση δείχνει ένα σεβασμό και μια διάθεση συνεργασίας με την Εκκλησία. Όμως δεν παύει το πολιτισμικό εποικοδόμημα στην Ελλάδα να είναι υλιστικό και αθεϊστικό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη μου συμπερασματικά σημειώνω τα ακόλουθα:

- Η ανεξιθρησκεία ιδρύθηκε από τον Αγιο και Ισαπόστολο Μέγα Κωνσταντίνο και βίωμα των Ορθοδόξων είναι η αγάπη και η ανεκτικότητα προς τους ετεροδόξους και αλλοθρήσκους.
- Ελευθερία καθόλου δεν σημαίνει απομάκρυνση από τον Θεό. Αντίθετα τότε ο άνθρωπος είναι ελεύθερος όταν πιστεύει στον Θεό. Γράφει σχετικά ο Γιώργος Σαραντάρης: *«Το άτομο θέλοντας την αυθαιρεσία του, ζητά την ελευθερία του να την αντλήσει από τη φύση και δεν νιώθει πως κάνοντας έτσι, ακριβώς τότε*

παραλύει την πραγματική ελευθερία του, δεσμεύοντας τον εαυτό του σε μια ουσία, που δεν είναι πια ελεύθερη...»⁵³.

- Ο Δυτικός άνθρωπος σωστά διαπίστωσε τα εγκλήματα της παποσύνης, αλλά αντί να τα αντιμετωπίσει και να τα διορθώσει αντικατέστησε την απολυταρχία της με άλλης μορφής αυταρχισμό. Και η επιβολή της αθεΐας εντάσσεται στη λογική αυτή παραμένοντας ξένη προς τη βασική αρχή που διέπει το Διάταγμα των Μεδιολάνων. Ο 20ός αιώνας ήταν η πλήρης απομυθοποίηση του αθεϊσμού. Τα καθεστώτα τα πιο βάρβαρα και με τα περισσότερα θύματα στην Ιστορία της Ανθρωπότητας είναι τα αθεϊστικά του 20ού αιώνα. Οι χριστιανοί μετράνε εκατομμύρια μαρτύρων στον ίδιο αιώνα.

- Υπάρχει η αντίληψη στους Δυτικούς, αλλά και σε Ορθοδόξους ότι μπορεί στη Δύση ο Πάπας να οδηγήθηκε στην απολυταρχία, αλλά και στην Ανατολή η Εκκλησία ήταν και είναι υποταγμένη στον Καίσαρα. Από την αντίληψη αυτή προέκυψε και ο όρος «καισαροπαπισμός». Ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος απαντά ότι τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι. Γράφει:

«Εν τη Ανατολή η πνευματική ηγεμονία διηρέθη ανέκαθεν εις τέσσερα Πατριαρχεία, έκαστον των οποίων έχαιρεν ιδιορρυθμίας μέχρι τινός. Η δε διαίρεσις αύτη πολλάκις συνήργησεν εις την κοινήν σωτηρίαν και εις την της Εκκλησίας ανεξαρτησίαν, διότι, επηρεαζομένου ποτέ του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως υπό της κοσμικής εξουσίας, τα λοιπά άλλα διαμαρτυρούμενα και εγκαρτερούντα εν τοις δεδογμένοις διεφύλαξαν ακεραίαν την παράδοσιν, ως συνέβη επί Εικονομαχίας...Παράδειγμα της συντηρητικής ταύτης του βασιλέως πειθανάγκης παρέχουσιν οι προς τον καινοτομούντα Λέοντα τον Αρμένιον παρρησιώδεις και όντως Ελληνικοί λόγοι εκείνοι Θεοδώρου του Στουδίτου. Ο σεβάσμιος ούτος γέρων άφωνος ηκροάσθη

του αυτοκράτορος, μακρόν αισχρολογούντος κατά των εικόνων. Επί τέλους εγερθείς και πατάξας συντόνως την γεροντικήν του ράβδον' “Βασιλεύ, εξεφώνησε, μη παρασάλευε την εκκλησιαστικήν κατάστασιν! Σοι μεν επιστεύθη η μόνη πολιτική κατάστασις και το στρατόπεδον· τούτων φρόντιζε, την δε Εκκλησίαν έασον Ποιμέσι και Διδασκάλοις, κατά τον θείον λόγον. Ει δε μη βούλει παρέχειν τούτοις, και είναι μετά της πίστεως ημών απάντων, καν άγγελος εξ ουρανού βουληθείη παρατρέψαι ημάς, ουκ ακουσόμεθα αυτού, μήτι γε Βασιλέως!”. Η καινοτομία του Λέοντος κατέπεσεν, αλλ' οι λόγοι του καλογήρου επιζήσαντες ήκον άχρι των ημερών μας.

Και μη νομίση τις ότι το ιερόν εκείνο σύνταγμα εμπειρείχε διόλου αρχάς αφηρημένας, ασχέτους προς την κοσμικήν κυβέρνησιν, όθεν μη μετριαζούσας την αυτοκρατορικήν αρχήν! Οι κανόνες των Οικουμενικών Συνόδων, και τινες έτεροι των Πατέρων, την αυτήν σχεδόν των πρώτων αυθεντίαν έχοντες, πολλάκις εφάπτονται των ουσιωδεστέρων αντικειμένων της πολιτικής διαχειρίσεως... Οι Επίσκοποι κατά τινας περιπτώσεις αυθαίρετοι όντες δικασταί αστικών και οικιακών ερίδων, προχειρίζονται χωρίς αδείας και γνώμης του αυτοκράτορος. Ο μέγας Βασίλειος καταδικάζει εις τριετή ακοινωνησίαν τους στρατιώτας οίτινες ανήρεσαν εχθρούς έν τινι πολέμω. Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως επιτηρεί την τε πολιτικήν και την οικιακήν του βασιλέως διαγωγήν, δοθείσης δε ανάγκης απαγορεύει την είσοδον τούτου εν τω ναώ, ή και αρνείται αυτώ την μετάληψιν... Αληθές δε ότι τα όπλα ουδέποτε η εκκλησία της Ανατολής μετεχειρίσθη προς σφετερισμόν της πολιτικής αρχής, ή όπως κηρύξη το κράτος το πνευματικόν υπέρτερον πάσης κοσμικής εξουσίας»⁵⁴.

- Ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας κ. Αναστάσιος σε άρθρο του τονίζει ότι στον 20ό αιώνα η Εκκλησία έζησε σκληρούς διωγμούς και ότι

βασικό στοιχείο της θρησκευτικής ελευθερίας είναι η επιστροφή των χώρων λατρείας στους χριστιανούς από τα κράτη που τους είχαν καταργήσει και τους χρησιμοποιούσαν ως αποθήκες, κινηματογράφους, χώρους πολλαπλών χρήσεων και κατοικίες, όπως ήταν και είναι η Αλβανία. Και προσθέτει:

«Χρέος μας είναι να επιμείνουμε και σ' αυτή την πλευρά της εννοίας της θρησκευτικής ελευθερίας και να διεκδικήσουμε τα εξ αυτής απορρέοντα δικαιώματά μας (όπως το κάναμε στην περίπτωση του ναού της Πρεμετής). Δυστυχώς ορισμένα σύγχρονα κράτη εμφανίζονται καθυστερημένα κατά 1.700 έτη ως προς την κατανόηση του εύρους της Εννοίας της θρησκευτικής ελευθερίας, λόγω της συστηματικής αθεϊστικής προπαγάνδας του 20ού αιώνα. Και εξακολουθούν να κατακρατούν, με διάφορα προσχήματα, τους ιερούς χώρους λατρείας ενώ συγχρόνως βεβαιώνουν ότι σέβονται τη θρησκευτική ελευθερία⁵⁵».

-Από το απόλυτο των αντιλήψεων του παπισμού, που οδήγησε τον Γαλιλαίο στην Ιερά Εξέταση και παρ' ολίγο στην πυρά, περάσαμε στο απόλυτο της αντίληψης των αθέων ότι αυτοί κατέχουν την Αλήθεια. Η αντίληψη αυτή είναι φτωχή και ανεπαρκής γιατί δεν μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο στην αυτογνωσία, δεν μπορεί να του φανερώσει το μέτρο του σε σχέση με τη Δημιουργία, δεν μπορεί να τον διδάξει τη θνητότητα και προσωρινότητά του και δεν μπορεί να τον οδηγήσει στη νίκη επί του φόβου του θανάτου και αυτού του ίδιου του θανάτου. Η «επιστημονική» σκέψη των αθέων του 19^{ου} αιώνα αποδεικνύεται από τα πράγματα επιπόλαιη. Θεοποίησαν τη λογική και την επιστήμη της εποχής τους, που σε σχέση με τη σημερινή της εξέλιξη ήταν ατελέστατη. Με την τότε λογική θα έπρεπε από την πρόοδο της επιστήμης να είχαν λυθεί όλα τα ζητήματα της ζωής και των ερωτημάτων που θέτει η ίδια η

φύση. Αντίθετα νέα και πολυπλοκότερα προβλήματα αναφάνηκαν και η Πίστη δεν επηρεάσθηκε από την ιλιγγιώδη ανάπτυξη της Επιστήμης και της Τεχνολογίας.

-Για τον Έλληνα η Ορθοδοξία είναι θρησκεία του Έθνους του, κάτι άγνωστο στη Δύση του ατομισμού. Ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος έγραψε σχετικά: « *Ολίγον μέλλει τω Αμερικανώ ποίον το θρησκευτικόν δόγμα του συμπολίτου του.... Η Δύσις εν γένει δεν γινώσκει παρέξ την ατομικήν θρησκείαν. Η εθνική θρησκεία, το δόγμα του συνόλου του Έθνους, η πίστις της κοινότητος, ενί λόγω ο θρησκευτικός της συνανθρωπεύσεως δεσμός είναι σχεδόν άγνωστος εις αυτήν....*»⁵⁶.

-Ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κυρός Χριστόδουλος είχε τονίσει στον επιβατήριο λόγο του:

«*Στην ιστορική του διαδρομή το έθνος μας από νωρίς ταυτίσθηκε με την Ορθοδοξία και έμεινε μέχρι σήμερα μ' αυτή στενά συνυφασμένο. Η έννοια του Γένους αναδύθηκε μέσα από την υπόδουλη πατρίδα, την κοινή ορθόδοξη πίστη και την κοινή ελληνική μας γλώσσα... Και ποιος μπορεί να πείσει τον απλό Έλληνα ότι η πίστη του στον Χριστό χωρίζεται από την ταυτότητά του ως Έλληνα; Γνωρίζω ότι η ταύτιση αυτή Ελληνισμού και Ορθοδοξίας ενοχλεί μερικούς συνέλληνες, που ισχυρίζονται ότι έτσι παραβιάζονται συνταγματικά δικαιώματα της θρησκευτικής μειονότητας της χώρας μας. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να δηλώσω κατηγορηματικά ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία παντού, αλλά και στην Ελλάδα, ουδέποτε παρήγαγε, ενίσχυσε ή υπέθαλψε διακρίσεις σε βάρος αλλόθρησκων ή ετεροδόξων πολιτών. Αντίθετα, υπήρξε στο παρελθόν και εξακολουθεί και σήμερα ενίοτε να είναι θύμα άσκησης σε βάρος της προσηλυτισμού από μέρους αιρετικών και παραθρησκευτικών κινήσεων, που*

δρουν καταλυτικά για την ενότητα του λαού και παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματά του»⁵⁷.

-Αυτά που γράφει ο συνάδελφος στη Χημεία και στη Θεολογία Alister McGrath πρέπει να προβληματίσουν κάθε Ορθόδοξο Χριστιανό. Πρώτα σημειώνει:

«Η μεγαλύτερη αρετή του αθεϊσμού είναι η ηθική του σοβαρότητα. Είναι αδύνατο να μη θαυμάσει κάποιος τις κριτικές και τις γεμάτες πάθος απαιτήσεις περί δικαιοσύνης που εξαπέλυσαν οι αθεϊστές κατά της διαφθοράς -ας πούμε- της γαλλικής Εκκλησίας του δέκατου όγδοου αιώνα. Βέβαια ένας υπερβολικός βαθμός κριτικής θα πρέπει να θεωρείται υπό το πρίσμα ενός ορισμένου, τουλάχιστον, βαθμού κυνικότητας: ποιος άλλωστε δεν έχει τη δική του ατζέντα, την οποία και ελπίζει να προωθήσει μέσω της κριτικής; “Η ηθική αγανάκτηση”, όπως είπε κάποτε ο Μάρσαλ ΜακΛούαν, “αποτελεί μια τεχνική για να προικιστεί ο ηλίθιος με αξιοπρέπεια”. Η ηθική όμως στάση του αθεϊσμού, ειδικά όταν αντιδιασταλεί με τη νωθρότητα και την αυταρέσκεια των ευρωπαϊκών κρατικών Εκκλησιών του δέκατου ένατου αιώνα, δεν μπορεί να απορριφθεί με τον τρόπο αυτό. Ορισμένοι χριστιανοί ηγέτες της περιόδου της Γαλλικής Επανάστασης είδαν αυτό το γεγονός ως θεία δίκη κατά μιας αποτυχημένης Εκκλησίας. Υπήρχαν σίγουρα κάποιοι την ίδια περίοδο που πίστευαν πως ο Θεός χρησιμοποιούσε τις αθεϊστικές κριτικές κατά της Εκκλησίας ως ένα μέσο για τη μεταρρύθμισή της, καλώντας την να επιστρέψει σε πιο αυθεντικές μορφές και δράσεις».

Και καταλήγει ο Ιρλανδός χημικός και θεολόγος:

«Παραδόξως η ιστορία δείχνει καθαρά ότι αυτοί που προσελκύονται από στον αθεϊσμό έχουν προηγουμένως απωθηθεί από τον θείσμό. Αυτό που

προωθεί τους ανθρώπους στον αθεϊσμό είναι πάνω από όλα μια αίσθηση απέχθειας και αηδίας για τις υπερβολές και τις αποτυχίες της οργανωμένης θρησκείας. ... Η γοητεία και η ύπαρξη του αθεϊσμού στη Δύση είναι δευτερογενής εν πολλοίς, αφού αντανακλά τις αποτυχίες των Εκκλησιών και συγκεκριμένων τρόπων κατανόησης της χριστιανικής πίστης... Ορισμένοι αθεϊστές έχουν υποστηρίξει ότι το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης δεν μπορεί παρά να προωθήσει μια κοσμική ατζέντα, εξαλείφοντας τη θρησκεία από τη δημόσια σφαίρα. Εάν ο κόσμος πρόκειται να έχει ένα κοινό μέλλον, αυτό μπορεί να γίνει μέσω της εξάλειψης των στοιχείων που διαχωρίζουν τους λαούς και τα έθνη - όπως είναι, για παράδειγμα, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις. Μολαταύτα, πολλοί έχουν επισημάνει ανταπαντώντας ότι η παγκοσμιοποίηση φαίνεται πως οδηγεί σε ένα πολύ διαφορετικό αποτέλεσμα... Η αθεϊστική ατζέντα, η οποία κάποτε θεωρείτο μια θετική δύναμη προόδου, αντιμετωπίζεται πια ως ανάρμοστη έναντι της πολιτισμικής πολυμορφίας... Παραδόξως το μέλλον του αθεϊσμού θα καθοριστεί από τους θρησκευόμενους αντιπάλους του. Εκείνοι οι αθεϊστές που ψάχνουν για έναν απολύτως σίγουρο τρόπο ώστε να αυξήσουν την επιρροή τους, το μόνο που χρειάζεται να κάνουν είναι να ελπίσουν (γιατί δεν μπορούμε ασφαλώς να τους ζητήσουμε να προσευχηθούν) για πιο σκληρές, εκδικητικές και αστόχαστε μορφές θρησκευτικότητας στη Δύση... Όταν η θρησκεία εκλαμβάνεται ως απειλή για τους ανθρώπους, θα πέσει, όταν εκλαμβάνεται ως φίλος των ανθρώπων θα ανθίσει...»⁵⁸.

- Είναι εντυπωσιακό πως η ανεξιθρησκεία είναι αίτημα των αθέων μόνο στις χριστιανικές χώρες. Ποτέ δεν το θέτουν στις ελάχιστες απομένουσες αθεϊστικές κομμουνιστικές χώρες, στις ισλαμικές, στις ινδουιστικές, όπου πράγματι δεν υπάρχει ανεξιθρησκεία. Πρόσφατα ο Μέγας Μουφτής της Αραβίας Αμντούλ

Αζίζ Μπιν Αμπντουλάχ δήλωσε πως η εξάλειψη των Χριστιανικών Εκκλησιών από τη Σαουδική χερσόνησο είναι σύμφωνη με τον Ισλαμικό νόμο που αναφέρει ότι μόνο το Ισλάμ μπορεί να υπάρχει ως θρησκεία σ' αυτήν....

- Η Δύση είναι μονίμως σε αδιέξοδο. Όλο νομίζει ότι βρίσκει λύσεις, όλο νομίζει πως κάνει το σωστό και όλο πέφτει σε λάθη. Η Ορθοδοξία πρέπει κάποτε να μιλήσει στις καρδιές των ανθρώπων της. Οι Έλληνες σήμερα είμαστε σε παρακμή και ανυποληψία. Όμως μπορούμε να δείξουμε τον καλό μας εαυτό, να αποβάλουμε κάθε αίσθημα μειονεξίας έναντι των πλουσίων και ισχυρών δανειστών μας, να θυμηθούμε την ιδιοπροσωπία μας και να αναλάβουμε την ιστορική μας ευθύνη. Είναι στο χέρι μας να επαληθεύσουμε τον Στίβεν Ράνσιμαν, πως ο 21^{ος} αιώνας είναι ο αιώνας της Ορθοδοξίας.-

Σημειώσεις

1. Βλ. σχ. βιβλίο Ευγ. Βουλγάρεως "Σχεδιάσμα περί ανεξιθρησκείας, ήτοι περί ανοχής των ετεροθρήσκων - Εκδίδεται το δεύτερον υπό ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑ, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Εν Αλεξανδρεία, Τυπο - Λιθογραφείον Ι.Κ. Λαγουδάκη, 1890.
2. Jacques Le Goff " Les Laics sont les moteurs de l' histoire de l' Occident", " L' Histoire", no special <Dieu et la politique>, Juillet - Aout 2004, p. 9. Σημειώνεται πως πρώτος ο Καίσαρας Δομιτιανός ονόμασε τον εαυτό του Dominus et Deus και πρώτος αυτός εξέδωσε το Διάταγμα του 94 μ.Χ., με το οποίο

επισημοποίησε τον διωγμό της ελεύθερης σκέψης, εξορίζοντας από τη Ρώμη φιλοσόφους και διώκοντας τους Χριστιανούς.

3. Δημ. Κιτσίκη " Το Βυζαντινό πρότυπο διακυβερνήσεως και το τέλος του κοινοβουλευτισμού", Εκδ. "Εσοπτρον", Αθήνα, 2001, σελ. 49.
4. Ο Geoffrey Ernest Maurice de Ste. Croix (1910-2000) ήταν Βρετανός ιστορικός και καθηγητής του πανεπιστημίου της Οξφόρδης, που εξειδικεύθηκε στην έρευνα της κλασσικής εποχής από υλιστικής - μαρξιστικής πλευράς.
5. Ο Joseph Vogt (1895-1986) ήταν καθηγητής της Ιστορίας στο πανεπιστήμιο της Τυβίγγης. Ασχολήθηκε με τη Ρωμαϊκή Ιστορία και ειδικότερα με την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου.
6. Χριστιανοί Συγγραφείς των πρώτων αιώνων. Και οι δύο γεννήθηκαν στη Βόρεια Αφρική και έζησαν πολλά χρόνια. Ο Λακτάντιος 87 (240-327) και ο Τερτυλλιανός 85 (155-240). Παρά τις θεολογικές τους αποκλίσεις και αστοχίες είχαν ορισμένες σωστές απολογητικές απόψεις.
7. G.E.M. DE STE CROIX " Ο Χριστιανισμός και η Ρώμη", MIET, Αθήνα, 2005, σελ. 149-150.
8. Steven B. Bowman " The Jews of Byzantium 1204 - 1453", USA, 1985, p. 10.
9. Βλ. από Σημ. 1, σελ. 41-46
10. Ο Michel Dagron είναι καθηγητής της Ιστορίας του College de France. Έχει εκδώσει την Ιστορία του Χριστιανισμού σε 4 τόμους το 1993 (Ed. Desclee).
11. Gilbert Dagron " Empereur et pretre", Ed. Gallimard, Paris, 1996, p. 146-147.
12. Σπ. Ζαμπελίου "Ασματα Δημοτικά της Ελλάδος, μετά μελέτης ιστορικής περί Μεσαιωνικού Ελληνισμού", Τυπογραφείον ΕΡΜΗΣ, Κέρκυρα, 1852, σελ. 143-144.

- 13.π. Νικηφόρου Βιτάλη "Οι Ρωμαίοι Ποντίφικες και το έργο τους", Κέντρο Εκδηλώσεων - Ομιλιών, Αθήνα, 1994, σελ, 125.
- 14.Αυτ. σελ. 242
15. "Le Monde de la Bible", Hors - serie " Aux origines de la Papauté moderne", Bayard, Automne - Hiver 2002, p. 17.
16. Αυτ. σελ. 267
17. Agostino Paravicini Bagliani, καθηγητής Μεσαιωνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Λωζάνης, άρθρο με τίτλο " Les clés et la tiare" στο προαναφερθέν περιοδικό "Le monde de la Bible", σελ. 25.
- 18.George Riley Scott " A history of Torture", Senate, 1995, p. 64-85
19. Κυριάκου Ν. Κυριαζοπούλου "Η κεντρική οργάνωση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (Ρωμαϊκή Κουρία)", Εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 37-38.
20. Αυτ. σελ. 91-100
21. Φ. Ντοστογιέφσκι " Ο Μέγας Ιεροεξεταστής", Εκδ. Κοροντζή, Αθήνα, 1996, σελ. 38-40
22. Italo Mereu, καθηγητή της ιστορίας του Ιταλικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Φεράρα, "Storia dell' intolleranza in Europa" (Η ιστορία της ανεπιείκειας στην Ευρώπη), Ed. Bompiani, Milano, 1988, p. 8. Ο αναφερόμενος καθηγητής Francesco Ruffini (1863-1934) ασχολήθηκε με τα θέματα της θρησκευτικής ελευθερίας.
23. Jean - Pierre Dedieu " L' Inquisition inspire la justice actuelle" (Η Ιερά Εξέταση εμπνέει τη σύγχρονη δικαιοσύνη), Histoire Special "Inquisition et Intégrisme - Le temps du fanatisme", (Ιερά Εξέταση και Ολοκληρωτισμός - Η εποχή του φανατισμού), No 47, Mai-Juin 1997, p. 48. Ο Dedieu είναι πρώην διευθυντής

ερευνών της Casa Velasquez και συγγραφέας του βιβλίου *L' Inquisition* (Editions du CERF, 1987).

24. Κώστα Παπαϊωάννου " Η ψυχρή ιδεολογία", Εκδ. Υψιλον, Αθήνα, 1986, σελ. 7.
25. Κώστα Παπαϊωάννου " Μάζα και Ιστορία", Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2003, σελ. 164, σημ. 122.
26. Το αυθεντικό Πάνθεον είναι ο μεγαλοπρεπής ναός στη Ρώμη, και διασώζεται σε αρίστη κατάσταση. Τη σημερινή του μορφή πήρε επί αυτοκράτορα Αδριανού. Ήταν αφιερωμένος στους θεούς του Ολύμπου.
27. Για περισσότερα στοιχεία βλέπε Michel Vovelle, καθηγητού της Ιστορίας της Γαλλικής Επανάστασεως στο Πανεπιστήμιο Παρίσι Ι "La Revolution contre l' Eglise - De la Raison a l' etre supreme"(Η Επανάσταση εναντίον της Εκκλησίας - Από τη Λογική στο Υπέρτατο Ον), Edition Complexe, Paris, 1988.
28. La Declaration de l' Homme et du citoyen, Ed. Hachette, Paris, 1988 p. 21.
29. Louis Brehier, "Les institutions de l'empire Byzantin", Ed. Albin Michel, Paris, 1970. p. 179-202.
30. La Declaration ....p. 477.
31. La Declaration.... P. 350
32. La Declaration... p. 492
33. Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι "Χειμερινές σημειώσεις πάνω σε καλοκαιρινές εντυπώσεις", Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1998, σελ. 105-106.
34. Βλ. Καρλ Λεβίτ " Από τον Χέγκελ στον Νίτσε", Εκδ. "Γνώση", Τόμος Β', Αθήνα 1987
35. Αυτ. σελ. 247-248
36. Βλ. σχ. άρθρο του Fr. Lenoir, ειδικού στην κοινωνιολογία των θρησκειών, "Les prophetes de la mort de Dieu" (Οι προφήτες του θανάτου του Θεού),

- Περιοδικό *Le Monde des religions*, Janvier - Fevrier 2006, No 15, p. 24-25 και κείμενο του Ιωάν. Δρούλια περί του Φόϋερμαχ Λουδοβίκος εις Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία, τόμος 11, στήλες 1199-1200-1201.
37. Γιώργου Σαραντάρη "Δοκίμια για την ύπαρξη του ανθρώπου", Εκδ. "Ευθύνη", Αθήνα, 1999, σελ. 33.
38. Μπερνάρ Μπουρζουά "Φιλοσοφία και δικαιώματα του ανθρώπου", Εκδ. Βιβλ. της "Εστίας", Αθήνα 200, σελ. 169.
39. Pierre Kahn "La Laicite", Ed. Le Cavalier Bleu, Paris, 2005, p. 26.
40. Αυτ. σελ. 27-28.
41. Jean Bauberot "Histoire de la laicite francaise", PUF, Paris, 2000, p. 120.
42. Jean Clair de l' Academie Francaise, "Le citoyen ideal", Le Figaro, 17-18 Novembre 2012, p. 20.
43. Βλ. σχ. Γ.Ν. Παπαθανασόπουλου, <Απάτη το "ουδέτερο σχολείο">, Εφημερίδα "Zero news", Οκτώβριος 2013, σελ. 13.
44. Dostoievski " Journal d' un ecrivain", Gallimard, 11e Edition, p. 282.
45. LA VIE - Hors Serie, No 10: " Ces Chretiens qui ont fait L' EUROPE", p. 25
46. Σάμιουελ Π. Χάντινγκτον " Ποιοι είμαστε; Η Αμερικανική ταυτότητα στην εποχή μας", Εκδ. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2005, σελ. 502.
47. Βλ. σχ. Pierre Kahn "La Laicite" p. 19-20 και Rene Remond - de l' Academie Francaise -, "Religion et societe en Europe", Ed. Du Seuil, Paris, 2001, p. 270 - 287.
48. Μητρ. Περγάμου κ. Ιωάννη " Ευρώπη και Θρησκεία: παρελθόν, παρόν και μέλλον", Ακαδημία Αθηνών "Ελληνισμός και Ευρώπη - Διαχρονική θεώρηση", Αθήναι, 2001, σελ. 127-133.
49. Μητροπολίτη Περγάμου κ. Ιωάννη "Ορθοδοξία και σύγχρονος κόσμος", Εκδ. Κέντρου Μελετών Ι.Μ. Κύκκου, Λευκωσία, 2006, σελ. 25-26.

50. Επί των σχεδίων αυτών βλέπε ρεπορτάζ του Γ.Ν. Παπαθανασόπουλου στον "Τύπο της Κυριακής" των ημερομηνιών 16 Απριλίου 2000, 14 Μαΐου 2000 και 11 Ιουνίου 2000.
51. Βλ. σχ. εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 8 Σεπτεμβρίου 2013, σελ. Α7.
52. Βλ. σχ. ρεπορτάζ Γ.Ν. Παπαθανασόπουλου στον "Τύπο της Κυριακής" της 2 Ιουλίου 2000, σελ. 28.
53. Γ. Σαραντάρη "Δοκίμια...", σελ. 52
54. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου " Βυζαντιναί Μελέται - Περί πηγών νεοελληνικής εθνότητος" Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδέλφειας, Εν Αθήναις, 1857, σελ. 86-88.
55. Αρχιεπισκόπου Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας κ. Αναστασίου "1.700 χρόνια από το Διάταγμα των Μεδιολάνων", Εφ. Καθημερινή, Κυριακή 20 Οκτωβρίου, σελ. 20
56. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου " Ασματα Δημοτικά της Ελλάδος εκδοθέντα μετά μελέτης ιστορικής περί Μεσαιωνικού Ελληνισμού", Τυογραφείον Ερμής, Κέρκυρα, 1852, σελ. 143-144.
57. Χριστοδούλου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος "Μηνύματα πίστεως", Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2000, σελ. 317.
58. Alistar McGrath, χημικού και θεολόγου, καθηγητή Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης " Το λυκόφως του αθεϊσμού", Εκδ. Ουρανός, Αθήνα, 2008, σελ. 362- 371.

Βιβλιογραφία που επίσης χρησιμοποιήθηκε για το κείμενο

- "Secolarismo e liberta religiosa" (Πρακτικά Συνεδρίου περί του ουδετερόθρησκου κράτους και της θρησκευτικής ελευθερίας), Libreria Editrice Vaticana, Citta di Vaticano, 1998.
- "Θρησκευτική ελευθερία και Δημοκρατία", Ομαδικός Τόμος, Εκδ. Κίνησης Πολιτών κατά του Ρατσισμού και "Παρασκηνίου", Αθήνα, 2000
- "Ο Μητροπολίτης και η άθρη - Μια συζήτηση του Μητροπολίτη Αντωνίου (Bloom) με την Μαργκανίτα Λάσκι", Εκδ. "Εν πλω", Αθήνα, 2004.
- "Ποιόν κόσμο κληροδοτούμε στα παιδιά μας;" Ομαδικός Τόμος, Εκδ. Ευθύνη, Αθήνα, 1979.
- "Τα δικαιώματα του ανθρώπου", Ομαδικός τόμος, Εκδ. "Ευθύνη", Αθήνα, 1977.
- "Τα Ελληνικά Συντάγματα της Ελλάδος 1822-1975/1986", Εκδ. "Στοχαστής", Αθήνα, Β' Εκδ. 1998.
- Badre Bertran - Chalmin Philippe - Tissot Nicolas, "La mondialisation a-t-elle une ame?", Ed. Economica, Paris, 1998.
- Baggini Julian " Αθεϊσμός", Εκδ. "Ελληνικά Γράμματα" και "Το Βήμα", Αθήνα, 2006.
- Coulangeon Philippe " Sociologie des pratiques culturelles", Ed. La Decouverte, Paris, 2005.
- Farouki Nayla "Πίστη και λογική", Εκδ. Οίκος Π. Τραυλός - Ε. Κωσταράκη, Αθήνα 1997.
- Ferguson Niall " The great degeneration", Imp. Penguin Books, Londo, 2012.

- Gazier Bernard " Vers un nouveau modele social". Champs - Flammarion, Paris 2005.
- Gendron Julie Saada "La tolerance", Corpus - Flammarion, Paris, 1999.
- Gigantes Philippe "Εξουσία και απληστία", Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2004
- Giorello Giulio " Di nessuna chiesa - La liberta del laico", Ed. Raffaello Cortina, Milano, 2005
- Hampson Norman " Ο Διαφωτισμός", Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Iannuzzi Raffaele " Il suicidio della modernita", Ed. Cantagalli, Siena, 2008.
- Le Point - Hors - serie " La pensee des lumieres", Mars - Avril 2010.
- Madiot Yves " Les droits de l' homme", Ed. M.A., Paris, 1987.
- Mayeur Jean Marie "La separation des eglises et de l' Etat", Les Editions Ouvrieres, Paris, 1991.
- Michaud Guy et Torres Georges "Le nouveau guide France - Manuel de civilisation francaise", Hachette, Paris, 1983.
- Miquel Pierre " La grande revolution", Marabout Histoire, Librairie Plon, 1988.
- Nemo Philippe " Qu' est-ce que l' Occident", Ed. PUF, Paris, 2004.
- Novak Michael "The universal hunger for liberty", Perseus Books Group, New York, 2004.
- Offerle Michel " Sociologie de la vie politique francaise", Ed. La Decouverte, Paris, 2004.
- Onfray Michel " Traite d' atheologie", Ed. Grasset, Paris, 2005.
- Ozouf Mona " L' ecole, l' Eglise et la Republique - 1871-1914", Ed. Cana, France, 1982.
- Pezzimenti Rocco " Politica e religione", Ed. Citta Nuova, Roma, 2004.

- Rapport au President de la Republique "Laicite et Republique", Commission presidee par Bernard Stasi, La Documentation francaise, Paris, 2004.
- Ray Larry " Globalization and everyday life", Ed. Routledge, London and New York, 2007.
- Rey Henri " La Gauche et les classes populaires", Ed. La Decouverte, Paris, 2004.
- Robert Jacques " La fin de la laicite?", Ed. Odile Jacob, Paris, 2004.
- Roy Olivier " La laicite face a l' Islam", Ed. Stock, Paris, 2005.
- Sourdel Janine et Sourdel Dominique "Dictionnaire historique de l' Islam", PUF, Paris, 2004.
- Terra Nova " Religion and liberty", Volume 1 - Number 4, 1992 International Freedom Faoundation.
- Touraine Alain "Qu' est - ce que la Democratie", Ed. Fayard, Paris, 1994.
- Van Kley Dale KK. " Les origines religieuses de la Revolution Francaise", Ed. Du Seuil, Paris, 2002.
- Werner Eric " L' apres - Democratie", Ed. L' Age d' Homme, Lausanne - Suisse, 2001.
- Αλιβιζάτου Νίκου " Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός", Εκδ. Πόλις, Αθήνα, 2001.
- Αντιπροσωπεία της Εκκλησίας της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση "Διαπολιτισμικότητα και θρησκεία στην Ευρώπη", Ομαδικός τόμος, Εκδ. "Ίνδικτος", Αθήναι, 2011.
- Βάις Πέτερ " Η δολοφονία του Μαρά", Εκδ. "Δωδώνη", Αθήνα, 1977.
- Βενιζέλου Ευαγγέλου " Οι σχέσεις κράτους και Εκκλησίας", Εκδ. "Παρατηρητής", Θεσσαλονίκη, 2000.

- Βουλή των Ελλήνων - Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ορθοδοξίας "Τα θρησκευτικά ως μάθημα ταυτότητας και πολιτισμού", Εισηγήσεις σεμιναρίου, Αθήνα, 2005.
- Γκενόν Ρενέ " Η κρίση του σύγχρονου κόσμου", Εκδ. "Δωδώνη", Αθήνα, 1980.
- Γκότση Γιώργου " Θρησκεία, νεωτερικότητα και σύγχρονη πολιτισμική ταυτότητα", Εκδ. Σάκκουλα, Κομοτηνή, 1996.
- Δημητρόπουλου Παν. " Κράτος και Εκκλησία: Μια δύσκολη σχέση", Εκδ. "Κριτική", Αθήνα, 2001.
- Διαμαντούρου Νικηφόρου " Πολιτισμικός δυσμός και πολιτική αλλαγή", Εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2000.
- Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών " Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη" (Με βλάβη τη Νομολογία του Διακστηρίου του Στρασβούργου), Αθήνα, 2006.
- Καζάζη Νεοκλέους " Η Γαλλική Επανάσταση - Μέρος Έκτον", Εκδ. Τροχαλία, Αθήνα, 1993.
- Λε Μπον Γουσταύου " Η Γαλλική Επανάσταση", Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα 1988.
- Μανιτάκη Αντ. " Οι σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος - Έθνος - Στη σκιά των ταυτοτήτων", Εκδ. "Νεφέλη", Αθήνα, 2000.
- Ντε Τοκβίλ Αλέξης " Η Δημοκρατία στην Αμερική", Εκδ. Καραβιάς, Αθήνα, 1987.
- Ντεμπρέ Ρεζίς " Η διδασκαλία της θρησκείας στο ουδετερόθρησκο σχολείο", Εκδ. Βιβλ. της "Εστίας", Αθήνα, 2004.
- Παμπούκη Γιώργου " Η μεγάλη αντιπαράθεση - Όταν το θείο συγκρούεται με τη σύγχρονη γνώση", Εκδ. "Κριτική", Αθήνα, 2004.

- Παρασκευαΐδη Χριστοδούλου, Μητροπολίτου Δημητριάδος, "Ρατσισμός: Λεηλασία της ανθρώπινης ψυχής", Αθήναι, 1985.
- Περ/κό "Σύναξη", Αφιέρωμα στο θέμα " Μεταχριστιανική Ευρώπη", Αριθμ. Τεύχους 103, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2007.
- Σταυριανίδη Νικ. " Θρησκευτική Ελευθερία", Αθήνα, 1996
- Ταΐηλορ Τσαρλς "Πολυπολιτισμικότητα", Εκδ. Πόλις, Αθήνα, Β' Έκδ. 1999.

Περιεχόμενα

	Σελίδα
Πρόλογος	1
Η ανεξιθρησκεία στην καθ' ημάς Ανατολή	1
Η Δύση και η ανεξιθρησκεία	
1. Ο Πάπας πρώτος διδάσκει την αυθαιρεσία και την ανεπιείκεια.....	7
2. Η παπική αντίληψη και συμπεριφορά επηρεάζει τη Δύση	12
3. Η σύγχρονη κατάσταση της ανεξιθρησκείας στη Δύση	23
Η ανεξιθρησκεία στην Ελλάδα σήμερα	37
Επίλογος	42
Σημειώσεις	49
Βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε στο κείμενο	55